

สืบสานตำนาน เมืองเกษมสีมา

วัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม อำเภอดงระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

มกราคม 2553

หนังสือ ที่ระลึกในงานพุทธาภิเษกสมโภชน์พระประธาน เปิดพิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา
และฉลองสมณศักดิ์พิทยศ พระครูเกษมธรรมานุวัตร และพระครูสุธรรมสีหการ
9 - 11 มกราคม 2553 ณ วัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

สืบสานตำนาน เมืองเกษมสีมา

ผู้เขียนและเรียบเรียง : คร. ศักดิ์ชาย ลิกขา

ข้อมูลบรรณานุกรมหอสมุดแห่งชาติ

ศักดิ์ชาย ลิกขา. 2553. สืบสานตำนาน เมืองเกษมสีมา. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี.

1. เกษมสีมา 2. พิพิธภัณฑ์

ISBN : 978-974-523-222-8

ที่ปรึกษา

1. พระครูเกษมธรรมานุวัตร (จต. ขอ.)
2. พระสุวรรณ ปิยวรรณโณ (พระเลขาฯ)
3. อาจารย์เกษศิริจันทร์ ชูรา (ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านเกษม)
4. อาจารย์สุระเพ็ญ ทองเลิศ (ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านเกษม)
5. นายสิม แสงทอง (ปราชญ์ชาวบ้าน)

คณะทำงาน

1. คร. ศักดิ์ชาย ลิกขา
2. คร. ประทับใจ ลิกขา
3. อาจารย์ประสิทธิ์ พวงบุตร
4. อาจารย์เสกสันต์ ศรีสันต์
5. นางสาวศุภลักษณ์ มาคุณตน
6. นายสมโชค หอมจันทร์
7. นางสาวรัตนรินทร์ กลังตระกูล

พิมพ์ครั้งที่ 1 : มกราคม พ.ศ. 2553 จำนวน 1,000 เล่ม

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 85 ถนนสถลมารค เทศบาลตำบลเมืองศรีไค
อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

สนับสนุนโดย : คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

คำนำ

ในโอกาสพิเศษอันดีงามของชาวตำบลเกษม อำเภอดุสิต จังหวัดอุบลราชธานี ได้ร่วมแรงร่วมใจและพลังศรัทธาจัดงานยิ่งใหญ่ด้วยกิจกรรมที่น่าชื่นชมยินดี นับตั้งแต่การจัดพิธีพุทธาภิเษกสมโภชน์พระประธาน พิธีเปิดพิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา และร่วมเฉลิมฉลองสมณศักดิ์พัดยศ พระครูเกษมธรรมานุวัตร และพระครูสุธรรมสีหการ พระเถระผู้ใหญ่อันเป็นที่เคารพศรัทธาของผู้คนในพื้นที่

คณะทำงานด้านจัดทำของที่ระลึกในงานได้เล็งเห็นว่า บ้านเกษม ตำบลเกษม อำเภอดุสิต จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งแต่อดีต จนกระทั่งปัจจุบัน มีเรื่องราวที่ควรค่าแก่การบันทึกมากมาย ในอดีตเคยได้ชื่อว่า เป็น เมืองเกษมสีมา มาก่อน คำว่า เมือง เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนแถบนี้ และย่อมมีเรื่องเล่าขานมากมาย ซึ่งถูกหลานในยุคหลังอาจไม่เคยรับรู้รับทราบมาก่อน เพราะปัจจุบันเป็นเพียงตำบลเกษมเท่านั้น ด้วยหลักฐานมากมายที่น่าภาคภูมิใจ หลวงพ่อเจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ พระครูเกษมธรรมานุวัตร ที่ญาติโยมและหลายหน่วยงานยอมรับนับถือว่าเป็น พระนักพัฒนา ได้เห็นความสำคัญนำญาติโยมสืบสานงานอนุรักษ์ สานงานก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์จนสำเร็จ ใช้ชื่อว่า พิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา คาดหวังว่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน แหล่งอนุรักษ์งานศิลปวัฒนธรรมชุมชน ให้คนในชุมชนได้ภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของตนเอง มีความรักความผูกพันในท้องถิ่น แม้ว่าปัจจุบันในช่วงพิธีเปิดนี้ งานตกแต่งภายในจะยังไม่เสร็จสิ้นสมบูรณ์ เชื่อว่าอีกไม่นาน ด้วยพลังใจพลังศรัทธาของญาติโยม คงจะช่วยให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้สมบูรณ์งดงามได้

ในหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะบอกเล่าถึงตำนานเมืองเกษมสีมา คณะทำงานซึ่งประกอบด้วย ทีมงานจากคณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ผู้แทนชุมชน และคุณรัตรินทร์ คลังตระกูล ได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องอีกมากมายหลายเรื่อง เชื่อว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่าน

ขอขอบคุณโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ช่วยดำเนินการจัดพิมพ์ในช่วงเวลาที่จำกัด ขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งที่เอ่ยนามและไม่ได้เอ่ยนาม ที่ร่วมมือกันทำให้หนังสือนี้สำเร็จลุล่วง

ดร. ศักดิ์ชาย สิกขา

คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

คำโบราณ

คนโบราณสอนเอาไว้ที่เคยจำได้หรือบ่
วาสนามาแต่พุนบุญอยู่กะจั่งหมาน
ไฟผู้เคยทำไว้แต่ปางหลังชาติก่อน
ผู้จั่งชั้นหละพิน้องบุญลื้อเมื่อลุน
ทำทานบ่ปรารถนาตั้งสิเอาหยังเป็นที่เพ็ง
มีแต่ปรารถนาบุญบ่สร้างบุญสิได้ส้อมใจ
ทำทานผัวเมียบ่พร้อมผลบุญบ่เต็มส่วน
สองผัวเมียพรา่พร้อมบุญได้ก็จั่งเต็ม
ทำทานให้สังโฆองค์เลิศ
อย่าได้คิดถ้อยของน้อยสิน่านุ้ม
ทานบาทเบี่ยนน้อยหนึ่งก็เป็นบุญ
บารมีภายลุนสิเกิดมาพานพ้อ
บุญมิได้เป็นนายให้เขาเพ็ง
ถ้าบ่ทำก่อไว้บุญนั้นก็บ่มี
คือดังเฮมีข้าวเฮาบ่กินกะบ่อิ่ม
มีลาบบ่ได้ข้าวตั่วทางท้องกะบ่เต็ม
การทำบุญชาวพุทธเราเข้าขั้นแท้
ทำเพียงแต่ให้สนุกสุขหรรรษา
บางงานนั้นล่อกันนัวมั่วสุรา
อีกทั้งฆ่าสัตว์เล่นเห็นเป็นบุญ
งานบุญนั้นไม่ว่าการงานไหนไหน
ไม่เล่นไฟก็เล่นโปไฮโลหมุน
ก็พาลหาถ่ากำไรไว้เป็นทุน
แล้วบอกบุญเที่ยวเรียไรหลอกลวงกัน
อนาถแท้ชาวพุทธเฮาเศร้าจริงหนอ
บ้างก็ขอทำเพียงให้ได้สวรรค์

บ้างทำไปเพื่ออวดความรวยกัน
แล้วนี่มันจะได้บุญกันอย่างไร
การทำบุญเพื่อให้ได้บุญที่แท้
จะต้องแก้ทำจิตใจให้ผ่องใส
กิเลส โลก โกรธ หลงจะหมดไป
ทำเท่าใดได้เท่านี้แน่แหละบุญ
ทำบุญหวังเอาหน้าหาวิธีเสียให้ม่วน
ทำบุญมักอวดอ้างบุญกะได้แต่บ่เต็ม
คนจนทานบาทเบียดอ้างอวดคนได้
ทำด้วยใจศรัทธาบุญหากมาเต็มได้
แนวที่พาคนฮ้อนคือกองไฟกับแสงแดด
โลก โกรธ หลง เสียให้ฮ้อนซุมนี้อย่าดูไผ
เจ้าเสียเจ้าหากฮ้อนนี้อันหนึ่งพาเฮาหนัก
ใจเฮาเองพาคิดหากแม่นใจเฮาฮ้อน
ชื่อว่าบุญกุศลสร้างจึงสมควรเฮาเสียได้
หากว่าไผบ่สร้างบุญนั้นย่อมบ่มี
เกิดเป็นคนควรสร้างทางคิन्नังแม่น
ไผผู้หลงโลกเลี้ยวตายแล้วสิเผิงหยัง
อันว่าโลกียะนี้มีแนวตั้งเที่ยง
มีแต่ตายแตกม้างทลายลี้มเกลื่อนกระหาย
อันว่าความตายนั้นไกลกันเคียรดาษ
พรากรพ่อแม่พี่น้องสืบทอดอยู่เลิง ท่านเฮย

พระครูเกษมธรรมานุวัตร : ประพันธ์

สารบัญ

ตอนที่ 1 เปิดตำนานบ้านห้วยที (บ้านเกษม)

ตอนที่ 2 เล่าเรื่อง.....เมืองเกษมสีมา

ตอนที่ 3 แหล่งเรียนรู้ศาสนา วัฒนธรรม วัดเกษมสำราญ

ตอนที่ 4 พระครูเกษมธรรมานุวัตร เจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ภาพถ่ายเห็นเป็นพิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา

ภาคผนวก ข ความรู้เกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 1

เปิดตำนานบ้านห้วยที้ (บ้านเกษม)

เปิดตำนานบ้านห้วยที (บ้านเกษม)

จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า บ้านเกษม เป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่และเป็นชุมชนมาตั้งแต่โบราณกาล จากหนังสือ อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูนนทปัญญจารย์ ในวันอาทิตย์ที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2541 หลวงพ่อเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ และเจ้าคณะตำบลเกษม มรณภาพเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 ในช่วง 93 ปี พรรษา 73 คณะศิษยานุศิษย์ได้จัดทำหนังสืออนุสรณ์ที่มีคุณค่าไว้ในหน้าที่ 89 -115 ได้เขียนถึงตำนานบ้านเกษมและเมืองเกษมสีมาไว้อย่างน่าสนใจควรค่าแก่การนำเสนอเพื่อยัง เรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้ ในเบื้องต้นหากอ่านจะรู้สึกว่ามันไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับบ้านเกษมเท่าใดนัก แต่มีคำตอบอยู่ในช่วงท้าย ผู้เขียนเคยสอบถามกับชาวบ้านหลายคนในหมู่บ้าน พบว่า เป็นเรื่องยออดีตที่ทุกคนรู้จัก ผู้เฒ่าผู้แก่มักเล่าให้ลูกหลานฟังสืบทอดกันมา และลูกหลานก็ตั้งใจฟังด้วยความสนใจ

ตามตำนานเล่าขานกันว่า เมื่อครั้งอดีตกาล เมืองสาเกษหรือศรีษะเกษ ได้เกิดความแห้งแล้งอย่างรุนแรงนับหลายๆ ปี คือ ฝนฟ้าไม่ตก 7 ปีปลาย 7 เดือน กับอีก 7 วัน ติดต่อกัน ทำให้ไพร่ฟ้าข้าทาสตระการกำล่ำบาก อดอยากหิวโหย ต่างพากันอาศัยเผือกมัน ในป่าที่หาได้กินต่างข้าวเพื่อประทังชีวิตไปวันๆ ท้าวคัธนามกับมารดาซึ่งอาศัยอยู่เมืองสาเกษก็ตกอยู่ในสภาพเช่นเดียวกัน คือ ต่างคนก็ได้ออกแสวงหาเผือกมันตามป่าไม้ชายเขาตามแต่จะได้ วันหนึ่งท้าวคัธนามกับมารดาได้ออกแสวงหาเผือกมันเพื่อจะนำมาเลี้ยงชีพ ขณะที่พวกเขาทั้งสองกำลังขุดเผือกมันอยู่ในป่าทึบแห่งหนึ่ง ทั้งสองได้พบ “มันแขงหัว ขนาดใหญ่ที่สุด” เท่าที่เคยเห็นมา ทั้งสองต่างช่วยกันขุดด้วยความดีใจอย่างลึกล้ำ เพราะว่ามันนี้ได้เผือกมันมากเป็นพิเศษ แต่ทั้งสองรู้สึกเหนื่อยล้าอดโรยเป็นกำลัง ฝ่ายมารดาจึงได้บอกท้าวคัธนามไปก่อไฟเพื่อจี่ (เผา) เผือกมันที่ได้รองท้องแก้หิว ในขณะที่ท้าวคัธนามกำลังจี่ (เผา) เผือกมันอยู่ ซึ่งห่างจากผู้เป็นแม่หลายวา ทันใดนั้นเอง ได้มีนางยักษ์ฉินคนหนึ่งซึ่งสิงสถิตอยู่ในละแวกใกล้ๆ นั้น กลับมาจากการหาเหยื่ออาหารข้างนอก ได้มองเห็นควันไฟพวยพุ่งก็แปลกใจยิ่งนัก ยักษ์ตนนั้นชื่อยักษ์กระสา จึงได้ค่อยๆ เดินย่องเข้าไปดู ก็ได้พบหญิงชราอยู่ภายในหลุม ซึ่งกำลังขุดค้นหาเผือกมันอยู่อย่างขะมักเขม้น โดยมีได้ระวางภัยรอบข้างแต่อย่างใด นางยักษ์กระสาโกรธเป็นฟืนเป็นไฟที่หญิงชราบังอาถรรพ์ล้าถิ่นของตน จึงได้กระโจนลงในหลุม หวังจะขี้นหญิงชราให้ตายกับมือ โดยยื่นมือทั้งสองไปกดที่บ่าไหล่ของหญิงชราให้นั่งลงกับพื้นอย่างรวดเร็ว หญิงชราตกใจสุดขีด จึงได้ร้องขึ้น

อย่างลืมนะ เพื่อขอความช่วยเหลือ ฝ่ายท้าวคันทนาม เช้าวันนั้นได้ค้ำน้ำอมฤตในน้ำเต้า ไปสองหยด มีแรงเหมือนช้างสิบเชือก ก็วิ่งมาที่ปากหลุม มือขวากระซอกผมของนางยักษ์ ขณะที่มือซ้ายจับค้ำเสียมถีบตะเข้าที่คอหอยของนางยักษ์อย่างสุดกำลัง ด้วยอิทธิฤทธิ์นั้นเอง จึงทำให้นางยักษ์หมดเรี่ยวแรงแล้วยอมแพ้โดยไม่คิดต่อสู้ และให้ไว้ชีวิตด้วย พร้อมทั้งจะมอบสมบัติที่มีอยู่ให้ ถ้าต้องการ เมื่อท้าวคันทนามตอบตกลง นางยักษ์ก็ได้ออบ “ขุมคำ” อันมีค่ามหาศาลยิ่งให้ท้าวคันทนามกับมารดา เพื่อตอบแทนบุญคุณที่ไว้ชีวิตตน ท้าวคันทนาม กับมารดาได้รับเอาขุมคำโดยไม่ทำร้ายนางยักษ์

ทั้งสามตกลงให้อยู่ซึ่งกันและกัน ท้าวคันทนามได้สั่งสอนอบรมนางยักษ์และบอกว่า “ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เจ้าอย่าได้คิดทำร้ายพวกมนุษย์ ตลอดจนสัตว์อื่นๆ ก็อย่าคิดเบียดเบียนกันและกัน จงตั้งตนให้อยู่ในศีล 5 ประการ” ต่อจากนั้น นางยักษ์ก็นำทั้งสองไปชี้บอกขุมที่นางได้ซ่อนทองคำไว้แล้วให้ท้าวคันทนามขุดค้นเอาทองคำเหล่านั้น ฝ่ายท้าวคันทนามกับแม่ก็ได้ขุดค้นเอาทองคำภายในหลุมนั้นไป หลังจากนั้นนางยักษ์ตนนั้น ก็ได้ทำร้ายเหล่ามนุษย์อีกเลย และพวกมนุษย์ก็สามารถเข้าออกในละแวกป่าที่บั้นนั้นได้

“ขุมคำ” ที่ว่านี้ อยู่ในท้องที่บ้านขุมคำ ดินทางหลวงจังหวัด จากอำเภอตระการพืชผล ไป อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี และขึ้นกับตำบลแก่งเค็ง อำเภอภูคิ้ว อำเภอภูพาน จังหวัดอุบลราชธานี

บริเวณขุมคำ ชาวบ้านพร้อมกับคณะสงฆ์ โดยการนำของท่านพระครูอินทปัญญาโสภณ ได้สร้างวัดขึ้นและตั้งชื่อว่า วัดบ้านขุมคำ โดยมีพระเจ้าใหญ่ขุมคำเป็นประธานสูง 21 เมตร และได้สร้างอนุสรณ์สถานเพื่อให้ประชาชนได้ทัศนารอีกด้วยคือ

1. รูปปั้นหุ่นท้าวคันทนาม
2. รูปปั้นหุ่นมารดาของท้าวคันทนาม
3. หลุมมันแซง ของเดิมเพียงแต่ตกแต่งให้สวยงามเท่านั้น
4. รูปปั้นหุ่นนางยักษ์
5. ขุมคำ ของเดิมและอนุรักษไว้ให้คงเดิมมากที่สุด

ครั้นทั้งสองแม่ลูกพักเอาแรงสักพักใหญ่ๆ จับพลัดนั่นเอง ความเหน็ดเหนื่อยก็ค่อยๆ จางหายไป พอเหลือเวลาเฝ้ามองมาทางลุ่ม (คือทิศใต้ซึ่งเมืองสาเกตนครตั้งอยู่) “บนปากฟามีเมฆมัวฝน ปนลมบน ห่าฝนมีเค้าอึมครึมทึบ มีดคำเสียงก้อง ทำนองเข้าฝนค่นองฟ้าลั่น”

เมื่อทั้งสองแม่ลูกพ้นผูกห่อทองได้สองห่อแล้ว เดินอย่างอันทันทีตั้งบนบ่าของทั้งสอง ในขณะที่เดินทางลงมาทิศใต้ ระยะทางได้หลายเส้น พอมาถึงบริเวณแห่งหนึ่งบังเอิญสายหาบคอนห่อทองคำ ขาดหล่นลงพื้นดิน จึงได้ช่วยกันต่อสายหาบคอนผูกใหม่ และคอนเดินทางต่อไปตามลำห้วย จากที่นั่นมา แต่ยังไม่ถึงข้ามคืน ฝ่ายมารดาที่รู้สึกเมื่อล้าเหลือจะทน จึงได้พักเอาเรี่ยวแรง ณ บนฝังบ่าห้วยแห่งหนึ่ง ต่างก็ได้พูดคุยสนทนากันถึงความหนักหนาของคำที่คอนมา แล้วอยากรู้ว่า ทองคำเหล่านั้นหนักสักเท่าใดทั้งสองจึงได้นำทองคำทั้งหมดมาที่ดู ปรากฏว่า “ห่อของท้าวคัณนามหนักถึง 340,000 บาท และห่อที่แม่คอนนั้น หนักได้ 5,000 บาท”

อ่านมาถึงตรงนี้หลายท่านคงสงสัยว่า เกี่ยวอะไรกับ บ้านห้วยทิ หรือบ้านเกษม ขออธิบายว่า ทิ เป็นคำในภาษาถิ่นโบราณ พระครูเกษมธรรมมานุวัตร ให้ความหมายว่า ทิ หมายถึง การรวม หรือการประสานกันเข้า ส. สิมานุวัตร ให้ความหมายในอีกแง่มุมหนึ่งว่า ทิ หมายถึง การชั่งน้ำหนักสิ่งของเครื่องใช้ และอาจหมายถึง การประกันหรือจำนองสิ่งของระหว่างผู้กู้กับผู้ยืม เข้าใจว่า เดิมอาจมาจากคำว่า การันตี (KUARANTEE) ดังเช่นเรื่องเล่าที่กล่าวถึงในตอนต้น “อยากรู้ว่า ทองคำเหล่านั้นหนักสักเท่าใด ทั้งสองจึงได้นำทองคำทั้งหมดมาที่ดู” ซึ่งเล่าสืบต่อกันมาว่า ฝังบ่าห้วยที่สองแม่ลูกนั่งที่คานนั้น ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า บ้านทิ หรือบ้านห้วยทิ หรือบ้านสุขกระเสริม ต่อมาเรียกว่า เมืองเกษมสีมา หรือ บ้านเกษม ดังเช่นปัจจุบัน

เรื่องเล่า....พระครูยอดแก้ว กับวัดบ้านทิ (วัดเกษมสำราญ)

การสืบสานตำนานเกี่ยวกับบ้านเกษมแห่งนี้ คณะทำงานได้ค้นคว้าข้อมูลทางเอกสารตามพงศาวดารลาว และสอบถามข้อมูลจาก ญาณานพระครูเกษมธรรมมานุวัตร เจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ นายสิม แสงทอง ปราชญ์ชาวบ้าน และจากหนังสือ อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูนนทปัญญาจารย์ ที่บันทึกตามพงศาวดารลาว (ผู้ให้ข้อมูลคือ พระครูนนทปัญญาจารย์ และนายสิงห์ ชมพูจันทร์) พบว่า บ้านเกษม เดิมชื่อ “บ้านทิ หรือ บ้านห้วยทิ” เดิมเคยมีฐานะเป็นเมืองเกษมสีมาอยู่ระยะหนึ่ง ตามตำนานเล่าว่า เมื่อครั้งนครเวียงจันทน์เกิดกบฏแย่งชิงราชบัลลังก์กันระหว่างกลุ่มอำมาตย์กับองค์กษัตริย์เวียงจันทน์ เจ้าแก้ว ราชโอรสองค์สุดท้ายของกษัตริย์เวียงจันทน์ (ไม่ได้ระบุว่าเป็น

กษัตริย์องค์ที่เท่าใด) มีนิสัยรักสงบใฝ่การศึกษา พระราชบิดาตั้งพระทัยจะให้ครองราชย์สืบสันตติวงศ์ จึงได้ให้เข้ารับการศึกษามากอย่างโบราณราชประเพณี

ในขณะที่เจ้าแก้วมีชันษาได้ 16 ปี พระราชบิดาก็เริ่มประชวรหนัก ทรงวิตกกังวลพระทัยว่า หากเกิดการแย่งชิงราชสมบัติกันจากกลุ่มอำมาตย์ต่างๆ แล้ว เจ้าแก้ว ก็จะพลาดโอกาสครองราชย์ได้สืบราชบัลลังก์ จึงได้ทรงเรียกประชุมเหล่าขุนนางอำมาตย์ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เพื่อประกอบพิธีเสี่ยงทายคัดเลือกผู้ที่จะได้เป็นกษัตริย์องค์ต่อไป

มีเรื่องเล่าว่า ในขณะที่กำลังประชุมกันอยู่นั้น เจ้าแก้ว เผลอญ่ปุดท้องขึ้น จนสะดุ้งตกใจ จึงได้ออกไปทำธุระนอกห้องประชุมและภายในที่ประชุมจึงคัดเลือกโหวตให้ “เจ้าอนุวงศ์” บุตรของมหาอำมาตย์ท่านหนึ่งให้เป็นกษัตริย์องค์ต่อไป เจ้าแก้วพลาดโอกาสครองเมืองจากเหตุการณ์ดังนี้ จึงได้มีคำพังเพยของชาวอีสานว่า “**ห่อนลิได้นั่งเมือง ผ่นปุดท้องขึ้น**” ต่อมาพระราชบิดาผิดหวัง และตรอมพระทัยสวรรคต

เจ้าแก้ว เมื่อหมดโอกาสผิดหวังจากการครองราชย์ก็ตัดสินใจออกบวชแสวงหาวิเวกในร่มกาสาวพัสตร์ จนมีกิตติศัพท์โด่งดังเลื่องลือข้ามเขตแคว้นแดนไกล แม้กระทั่งบ้านที่ ได้รับทราบเช่นกัน มีผู้คนเลื่อมใสศรัทธามากมายคณน้านับ ทั้งพ่อค้าวาณิชย์ เจ้าต่างแคว้นทั่วต่างแดน

ฝ่ายเจ้าอนุวงศ์กษัตริย์ครองนครเวียงจันทน์ (เดิมเป็นสามัญชน) ได้ทรงทราบกิตติศัพท์หัวเจ้าแก้ว ก็ให้เกิดความระแวงพระทัยว่า ขณะนี้หัวเจ้าแก้วนี้กำลังซ่องสุมหาสมัครพรรคพวกเพื่อก่อการกบฏ จึงได้คิดหาอุบายเพื่อสกัดหัวเจ้าแก้วเสีย โดยทรงสถาปนาให้หัวเจ้าแก้วมีบรรดาศักดิ์สูงที่สุดจะได้ไม่คิดสึกในขณะนั้นคือ “**พระครูยอด**” (เข้าใจว่าเป็นตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช) ระยะเวลา มีผู้ศรัทธาในตัวท่านนิยมเรียกว่า “**ท่านพระครูยอดแก้ว**” แต่การณ์กลับตรงกันข้าม เพราะว่าท่านพระครูฯ ยิ่งเลื่องลือไปไกลถึงนครจำปาสักทางใต้ เขมร พม่า กรุงศรีอยุธยา ฯลฯ ทุกสารทิศ

ในสมัยนี้แหละ ทางวัดบ้านที่ ก็ได้มีคณาจารย์รูปหนึ่งชื่อ “**ญาณทุม เจ้าอาวาสวัดบ้านทิ**” (วัดเกษมสำราญในปัจจุบัน) คนแถบนี้มักเรียกท่านว่า **ญาณ่านทุม** (พ่ออ่านทุม) คำว่า **ญาณ่าน** เป็นคำที่ใช้ยกย่องพระชั้นผู้ใหญ่ ลำดับนับตั้งแต่ ญาณู ญาณา ญาณ่าน) เลื่องลือด้านวิทยาคม เล่าขานกันว่า พวกขอมกุลาพม่าที่เดินทางมาค้าขายแถบนี้ก็เคยสยบด้วยอิทธิฤทธิ์ของท่านหลายครั้ง จนถึงขนาดพอแต่เพียงเดินผ่านมองเห็นวัดบ้านทิก็พากันยกมือท้าวหมหัวและพระภิกษุสามเณรภายในวัดนี้ก็มีมากพอควร เฉพาะอย่างยิ่งคือ “**จ้าวเพี้ย**”

(จ้าว หมายถึง สามเณร หัวหรือเจ้าหัว หมายถึง พระภิกษุทั่วไป) ได้ติดตามอยู่รับใช้ ไกล่ชิดญาณานุมเป็นพิเศษ จึงเป็นที่รักใคร่ของท่านญาณาน จ้าวเพี้ย ขยันท่องบ่นสวดมนต์ จำแม่นยำและยังชอบเก็บดอกไม้ตามป่า นำมาให้ญาณานบูชาตอนค่ำทุกๆ วัน จนคนในละแวกนี้เรียกกันติดปากว่า จ้าวเพี้ยมาลา

เย็นวันหนึ่งจ้าวเพี้ยครุ่นคิดอย่างหนัก จึงได้เข้าไปปรึกษาหารือกับญาณาน เพราะต้องการจะไปศึกษาเล่าเรียนที่นครเวียงจันทน์กับท่านพระครูยอดแก้ว ฝ่ายญาณานทุมก็รู้ว่า จ้าวเพี้ยมีแววจิตเฉลียวฉลาดคงจะไม่ทำให้ผิดหวังแน่นอน จึงได้อนุญาตให้จ้าวเพี้ยมาลาไปด้วยความยินดี

ก่อนหน้าที่จ้าวเพี้ยจะเดินทางมาถึงวัดของท่านพระครูฯ นั้น คืบหนึ่งท่านพระครูยอดแก้ว นอนหลับฝันไปว่า **“มีช้างเผือกเชือกหนึ่ง เดินทางข้ามแม่น้ำของมาจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ พอมมาถึงวัดก็ได้ใช้งวงก่อรัศมีแผ่รังสีแห่งทำลายสิ่งของ ตลอดจนตัวหนังสือเป็นการใหญ่ ภายในวัดกระจัดกระจายไปทั่ว ต่อมาไม่นานหนังสือใบลานก็กลับมาอยู่ในตู้ตามเดิม”** หลังจากตื่นแล้ว ท่านก็ได้เล่านิมิตฝันนั้นให้พวกพระเณรทั้งวัดฟัง และในวันนี้ท่านก็จะเดินทางไปร่วมประชุมคณะสงฆ์ที่หลวงพระบาง ก่อนไปได้สั่งไว้กับพระลูกวัดว่า ถ้ามีอาคันตุกะจรมาก็ให้รับหน้าไว้ด้วย

พอตอนสายๆ หน่อย จ้าวเพี้ยมาลาที่เดินทางมาถึงหน้าคำคร่ำเครียดฝ่าแสงแดดอันร้อนมาถึงเวียงจันทน์ สอบถามจนพบวัดของท่านพระครูฯ พอเข้ามาภายในวัดแล้ว จ้าวเพี้ยก็ได้นั่งพักร่อนอยู่ใต้ร่มไม้ต้นหนึ่ง พวกพระเณรเห็นเข้า ก็รีบมาสอบถามอย่างกุกกูกูใจได้ว่ามาจากแดนไกลและต้องการเป็นศิษย์ท่านพระครูฯ จึงได้นำจ้าวเพี้ยไปพักยังห้องรับแขกเพื่อคอยพบ

ฝ่ายท่านพระครูฯ เมื่อการประชุมเลิก ก็เดินทางกลับจากหลวงพระบางถึงวัด ได้รับรายงานจากพระลูกวัดว่ามีจ้าวมานั่งคอยท่านในห้องรับแขกตลอดวัน จึงตรงไปยังห้องรับแขก ทันใดนั้นเองจ้าวเพี้ยรู้สึกสะท้านเย็นเยือกๆ จนจับขั้วหัวใจ เพราะบุคคลที่ปรากฏแก่สายตาของจ้าวเพี้ย ซึ่งกำลังตรงเข้าหาท่านมีลักษณะองอาจน่าเลื่อมใสยิ่งนัก แล้วจึงค่อยๆ นั่งยองๆ ยกมือทั้งสองก้มกราบ บอกว่าข้าน้อยมาหาท่านพระครูฯ ต้องการเรียนหนังสือ ท่านพระครูฯ จึงบอกว่า **“ข่อยนี้แหละ พระครูยอดแก้ว”** จากนั้นก็ได้ถามไถ่ความแล้วก็ตกลงรับจ้าวเพี้ยไว้เป็นศิษย์ แล้วสั่งให้พระเณรจัดแจงหาห้องหับแก่จ้าวเพี้ย

ขณะที่จ้าวเพี้ยมาลาอยู่ในวัดฐานเป็นศิษย์แล้ว ก็ได้ตั้งอกตั้งใจเรียนจนสามารถท่องสูตรต่างๆ ปาติโมกข์ พระไตรปิฎก บัณฑิตน์ บัณฑิตถาย ได้อย่างคล่องแคล่วเป็นที่พอกพอกใจของท่านพระครูฯ มากยิ่ง

เจ้าอนุวงศ์หลังจากการณไม่เป็นไปตามคาดคิด ก็ยิ่งทวีความระแวงในพฤติกรรมของท่านพระครูฯ จึงได้ตั้งกองสอดแนมเพื่อจับผิดให้จงได้ บังเอิญวันหนึ่งทราบมาว่าท่านพระครูฯ และเหล่าศิษย์ทั้งวัด ไม่มีใครอยู่ จึงสั่งให้คนสนิทของพระองค์ลอบเข้าไปทำลายสิ่งของในวัดและตัดสายสนองที่ร้อยหนังสือใบลานทั้งหมด แล้วก็จึงหอบหนังสือใบลานที่ไม่มีสายสนองไปโยนทิ้งทั่วลานวัด ทั้งนี้เพื่อใส่ความและทำลายความน่าเชื่อถือเพื่อมิให้คนมาเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่าน ยังดีที่ท่านกลับมาพบเข้า ก็รู้ว่าเป็นคนของเจ้าอนุวงศ์ และท่านพระครูฯ ก็ได้สั่งพระเณรให้เก็บข้าวของ หนังสือหนังสือเหล่านั้นเสีย ส่วนจ้าวเพี้ยมาลาได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า **“สาธุ ขอให้หนังสือหมู่นี้ คืบเข้าผูกเค็มอย่าผิดพลาดเพี้ยน เอียงหมู่รวมตอน”** พอจบคำอธิษฐาน ก็ลงมือเก็บหนังสือเข้าตู้โดยใช้สายสนองร้อยมิได้คำนึงว่าผิดหรือถูก หลังจากท่านพระครูฯ ถูกสืบสวนในศาลแล้ว เจ้านายผู้ใหญ่ ให้คนมาสืบตรวจในตู้กลับปรากฏว่าหนังสือทุกๆ ผูกร้อยเข้าที่เข้าทางไม่ผิดเพี้ยนแม้แต่วรรคตอนเดียว ตกลงว่าท่านพระครูฯ ก็พ้นผิดอาญาร้ายแรงไป

ครั้นต่อมาจ้าวเพี้ยมาลาที่เรียนจบครบตามสูตร พอดึกๆ เข้านอนบ่หลับ จนรุ่งเช้าความหนาวเหน็บ เจ็บเย็นจับใจ ทำให้จ้าวเพี้ยว่าวุ่นจิตคิดถึงถิ่นฐานบ้านเก่า พอตื่นรุ่งเช้ามาลาเจ้าถ่านอาจารย์พร้อมกับหมู่สงฆ์ จิตใจมุ่งตรงต่อเมืองนอน ทั้งๆ ที่ใจห้วงอาลัยอาวรณ์จ้าว แต่ท่านก็ไม่อาจฝืนใจ ครั้นจ้าวเพี้ยกลับมาถึงบ้านที่ไม่นาน ก็ได้ลาสิกขาเพื่อไปช่วยพ่อแม่ท่านา

ส่วนแผนการทำลายความน่าเชื่อถือและจับผิดท่านพระครูฯ ของเจ้าอนุวงศ์ ยิ่งทวีความรุนแรง ในขณะที่ท่านพระครูฯ จำวัดอยู่ ก็ได้ยินเสียงหญิงสาวร้องโอดครวญคล้ายๆ กับว่าถูกพระในวัดข่มขืนนั่นเอง และร้องให้ช่วยเหลือ พวกที่คอยสอดส่องอยู่ภายนอกจึงวิ่งเข้าไปในวัดเพื่อจับตัวท่าน เผลอท่านไหวตัวทัน จึงได้หลบหนีไปทางช่องหน้าต่าง และหนีโดยไม่คิดชีวิต พวกหน่วยสอดแนมได้ค้นหาตามที่ต่างๆ ทั่วเวียงจันทน์ แต่ก็ไร้แว

ในขณะที่หลบหนีอยู่นั้นแหละ ท่านพระครูฯ ก็นึกขึ้นได้ว่าคนพอจะพึ่งได้คือจ้าวเพี้ยมาลา ซึ่งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ จึงได้ข้ามแม่น้ำของมุ่งไปยังบ้านที่ ซึ่งอยู่

ห่างจากเวียงจันทน์มากคงปลอดภัยแน่ ระยะทางที่เดินมาช่างลำบากเหลือเชื่อ ข้ามเขาลงห้วยกว่าจะต้องรอนแรมเป็นเดือน ครั้นมาถึงบ้านที่ (บ้านเกษม) ก็ตกคึกสงัด ทราบว่าเพี้ยมาลาออกไปล่าสัตว์หลายวันแล้ว

ผู้คนที่พากันโจษขานว่าพระต่างถิ่นมาพัก ต่อมาเพี้ยมาลาได้ทราบจึงเข้าไปดูบ้างปรากฏว่าพระที่เล่าขานกันกลับเป็นพระครูยอดแก้ว ที่เป็นพระอาจารย์ของตนกำลังนั่งเหม่อลอย คอยอยู่ที่ “โพนอาราม” (โนนอาราม) คือใจจนสุดขีดที่พบกันอย่างไม่คาดฝัน ได้ถามสารทุกข์สุกดิบ ท่านพระครูฯ ได้ค่อยๆ เล่าเหตุการณ์ให้ฟังโดยตลอด เพี้ยมาลามองดูอาจารย์อย่างสำรวจตรวจสอบด้วยความสงสัย พบว่า ตามสรรพางค์กายของท่านหม่นหมองซบพอมอย่างปรากฏชัด โดยเข้าใจว่าพระอาจารย์คงลำบากเพราะเดินทางไกล จึงกลับเข้าไปบ้าน นำสารกับข้าวมาถวายในเวลาวิกาล ได้คะยั้นคะยอ ให้ท่านนั่งพร้อมกับขันอาสารับบาปแทน ฝ่ายพระครูฯ เพียงแต่รับไว้มิได้ฉัน และพูดว่า “โณนอบ้านที่เจ้า ข้าวโสนาสวน มวลภักษามากมีอุดมล้ำ คนมาฝ่าย หิวกระหาย บ่อดอยาก”

ทั้งสองกำลังคุยกันอย่างออกรสอยู่นั้น ช่างนอกปรากฏว่ามีเสียงฝีเท้าของคนจำนวนหนึ่งดังปุบปับๆ ไกลเข้ามาทุกขณะ ครั้นพอจวนจะถึงตัวท่านกับเพี้ยมาลา เสียงดังก็หยุดชะงักลงพร้อมกับตะโกนขึ้นว่า “สักครู๋ได้ยินเสียงคุยกันสองคน” และสั่งว่า “คืนให้ทั่ว” ทันใดนั้นเองจึงได้พบท่านพระครูยอดแก้วกับเพี้ยมาลาซ่อนตัวอยู่ข้างโพนอาราม (โนนอาราม) ทุกคนก็วิ่งปรี๊ดเข้าประชิดตัวท่านทำการจับกุมทันที พอถูกจับมัดมือไขว้หลังจึงได้รู้ว่าเป็นพวกเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งติดตามสืบหาจนพบและพวกเขาก็บังคับให้ท่านรับสารภาพผิด พร้อมกับทรมานด้วยวิธีบีบขมับทับเล็บอย่างทารุณ จนถึงกับท่านพระครูยอดแก้วน้ำตาร่วงปนเปื้อนเหงื่อโคลที่ “โพนอาราม หรือ โนนอาราม” ด้วยความเจ็บปวด เพี้ยมาลาเห็นอาจารย์ถูกทารุณก็ร้องไห้อย่างตกระลึง และสงสาร

หลังจากที่ท่านพระครูฯ ถูกจับกุมและโดนทรมานข่มขู่ให้ยอมรับสารภาพผิดฐานกบฏคิดต่ออาณาจักร ทำให้ผู้อื่นเสียหายและผิดพระวินัยสงฆ์อย่างแรง ท่านก็ไม่อาจจะยอมได้และยืนยันว่า “ผู้ข้าบริสุทธิ์” ด้วยความเจ็บปวดและทอคอลายจนพลั้งปากไปว่า “โอยนอ ทองคำเจ้าแสนอุดมมากค่า หาผู้คุ้มปกป้อง บ่มี คั้นหม่นมีอยู่แล้ว ศักดิ์เจ้าบ่สูง”

เมื่อสองฝ่ายต่างก็ไม่ยอมลดราวาศอกประนีประนอมกัน จึงได้ตกลงกันไปยังกรุงศรี (อยุธยา) เพื่อที่จะได้ไต่สวนคดี ในกรุงศรีมีการชำระคดีความกันด้วยวิธีดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยาธิษฐาน ครั้นสองฝ่ายมาถึงกรุงศรี เจ้าตุลาการก็ให้ทั้งสองฝ่ายทำพิธีถอนน้ำสาบานและตั้งจิต

ตอนที่ 2

เล่าเรื่อง.....เมืองเกษมสีมา

เรื่องเล่า..... ก่อนเห็นเป็นเมืองเกษมสีมา

ก่อนหน้านี้นี้ เราได้ทราบประวัติศาสตร์ของการเมืองการปกครองในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่าง (แถบพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี) ว่า พระตากับพระวอ ได้อพยพหนีภัยการเมืองมาจากหนองบัวลำภู เมื่อสมัยเจ้าสิริบุญสารครองราชย์นครเวียงจันทน์ระหว่าง พ.ศ. 2303 – 2325 (เดิม วิชาภัยพจนกิจ 2515 : 61) โดยได้นำพาคณะลูกหลานและข้าราชการผู้ภักดีลงมาตั้งรกรากที่บ้านคอนมดแดงและนครจำปาสักบางส่วน หลังจากนั้นประมาณ 50 – 100 ปีให้หลัง ลูกหลานของท่านก็ได้ไปครองตามเมืองต่างๆ เช่น ยโสธร เขมราฐ นครจำปาสัก เป็นต้น และเมื่อราวๆ ปี พ.ศ. 2425 ก็ได้มี พระไชยหรือท้าวจันดี อดีตกรมการเมืองเขมราฐธานี ได้อพยพครอบครัวไพร่พลมาตั้งรกรากอยู่ที่ บ้านที (เกษม) แขวงเมืองอุบลราชธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ราบกว้างใหญ่อุดมสมบูรณ์ริมฝั่งห้วยที ในปัจจุบันบริเวณดังกล่าวเหมาะแก่การเพาะปลูกและเกษตรกรรมอย่างมาก

ต่อมาภายหลัง พระไชยหรือท้าวจันดี มีความประสงค์ต้องการจะยกฐานะหมู่บ้านที่ขึ้นเป็นเมือง จึงได้เข้าไปปรึกษาหารือกับเจ้าพรหมเทวานุเคราะห์วงศ์ (เจ้าหน่อคำ) เจ้าเมืองอุบลฯ คนที่ 4 จวบกับเจ้าหน่อคำต้องการขยายการปกครองไปยังหัวเมืองเล็กเมืองน้อยด้วย โดยให้ขึ้นตรงต่อเมืองอุบลราชธานี เพื่อรวบรวมไพร่พลและสะดวกแก่การเก็บค่าส่วยและเครื่องบรรณาการอื่นๆ (ปริชา พินทอง : 2530) เจ้าพรหมเทวานุเคราะห์วงศ์ จึงได้มีใบบอกกราบบังคมทูลขอพระราชทานตั้งหมู่บ้านที่ขึ้นเป็นเมือง และขอให้พระไชยหรือท้าวจันดีเป็นเจ้าเมือง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยก หมู่บ้านที เป็น เมืองเกษมสีมา ขึ้นตรงต่อเมืองอุบลราชธานี เมื่อวันอาทิตย์ แรม 2 ค่ำ เดือน 3 พ.ศ. 2425 และให้พระไชยหรือท้าวจันดี เป็น พระพิชัยชาญณรงค์ เป็น เจ้าเมืองเกษมสีมา คนแรก (ระลึก ธานี 2524 : 376) และให้มีกรมการเมืองชุดแรกของเมืองเกษมสีมาคือ

1. พระพิชัยชาญณรงค์ เจ้าเมืองเกษมสีมา
2. ท้าวชัยแสง (เสื่อ) อุปฮาดเมืองเกษมสีมา
3. ท้าวเพี้ย (พรหม) ราชวงศ์เมืองเกษมสีมา
4. ท้าวพรหม (ท้าว) ราชบุตรเมืองเกษมสีมา (เดิม วิชาภัยพจนกิจ 2515 : 175)

ในคราวเดียวกันได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองขึ้นอีก 4 เมือง บริเวณใกล้เคียงกัน คือ เมืองชาลุมารมณฑล เมืองพนานิคม เมืองวารินชำราบ และเมืองโคมประดิษฐ์

ต่อมาเมื่อผู้สนใจประวัติของเมืองเกษมสีมา ได้ค้นหาหลักฐานประกอบคำยืนยันจาก พระครูนนทปัญญจารย์ อายุ 90 ปี และพ่อใหญ่สิงห์ ชมภูจันทร์ อายุ 84 ปี ซึ่งยืนยันตรงกันว่า หมู่บ้านที (บ้านเกษม) คือ เมืองเกษมสีมา เดิม มีหลักฐานว่า บ้านโสง ซึ่งเป็นคุ้มหนึ่งในหมู่บ้านเกษม แต่เดิมเป็นที่เผาศพของท่านเจ้าเมือง อีกบริเวณหนึ่งคือ ตลาดสด ซึ่งติดกับรั้ววัดสิงหาญด้านทิศใต้ และเคยเป็นที่ตั้งที่ทำการเมืองเกษมสีมา ก่อน นอกจากนี้ยังสามารถขุดค้นได้วัตถุโบราณ ตามบริเวณโนนอาราม กลางลานวัดเกษมสำราญ ในปัจจุบัน ซึ่งเล่ากันว่าเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ ได้จับกุมและทรมานท่านพระครูยอดแก้ว ตามตำนานบ้านเกษมก็คือ ที่นี้แหละ

สมัยต้นรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ตั้งเมืองขึ้นในท้องที่ต่างๆ ตามที่เจ้าเมืองใหญ่มีใบบอกไปกราบทูลขอพระบรมราชานุญาต แต่ต่อมาพระองค์ได้ทราบในภายหลังว่า การขอตั้งเมืองเป็นอุบายของพวก ท้าวพระยา หรือกรมการเมืองที่มีความประสงค์จะแย่งอาณาเขตและไพร่พลของกันและกัน จนเกิดความเสียหายแก่ทางราชการเป็นอย่างมาก ดังนั้นพระองค์จึงทรงให้งดการตั้งเมืองเสีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2428 เป็นต้นมา ดังจะเห็นได้ว่า ในบริเวณเมืองอุบลราชธานี หลังจากปี พ.ศ. 2425 แล้ว ก็ไม่ปรากฏว่าตั้งเมืองขึ้นได้อีกเลย ก็ด้วยเหตุผลดังกล่าว

เมื่อทรงมีนโยบายให้ยับยั้งการตั้งเมือง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2428 เป็นต้นมา หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองเสียใหม่ โดยทรงแบ่งหัวเมืองต่างๆ ออกเป็นกองๆ แล้วรวมหัวเมืองเอก โท ศรี และจัตวา เข้าเป็นกองเดียวกันตามเห็นสมควร มีข้าหลวงกำกับราชการทำการปกครองดูแลข้าราชการดีความ และเร่งรัดจัดเก็บเงินเสียส่วยกองละ 1 คน

ผลกระทบจากการจัดรูปแบบการปกครองลักษณะเช่นนี้ เมืองเกษมสีมาจึงถูกลดฐานะลงมาเป็นเมืองโทขึ้นกับเมืองอุบลราชธานี ซึ่งมีฐานะเป็น เมืองเอกในปี พ.ศ. 2433

ต่อมาในปี พ.ศ. 2440 สมัย กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการหัวเมืองลาวท้าว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติปกครองท้องที่ พ.ศ. 2431 (ร.ศ. 116) มีผลกระทบทำให้คณะอาชญาผู้ถูกยกเลิกไป (คณะอาชญาผู้ คือเจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตร)

เจ้าเมือง เปลี่ยนเป็น ผู้ว่าราชการเมือง

อุปฮาด เปลี่ยนเป็น ปลัดเมือง

ราชวงศ์ เปลี่ยนเป็น ยกบัตรเมือง

ราชบุตร เปลี่ยนเป็น ผู้ช่วยว่าราชการเมือง

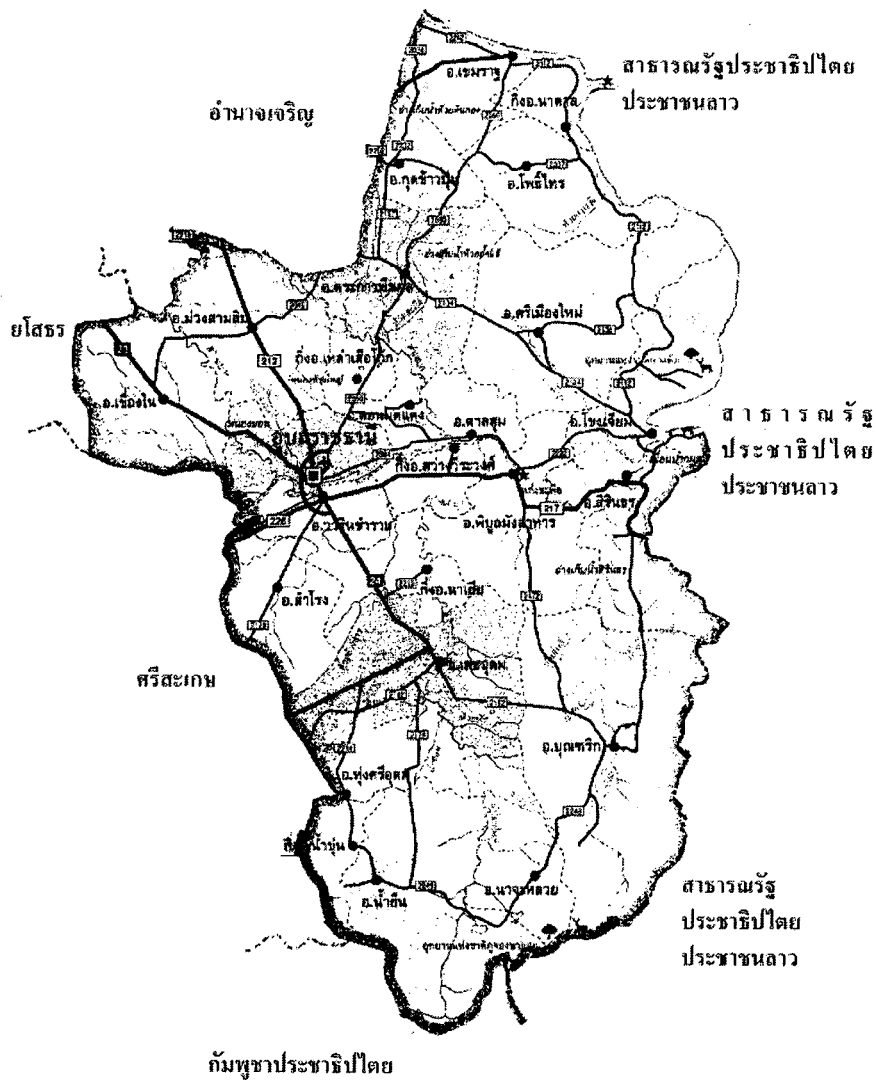
หลังจากนั้นมาก็มีการปรับปรุงรูปแบบการปกครองเรื่อย ๆ มา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2451 หัวเมืองโทต่างๆ ถูกเปลี่ยนเป็นอำเภอ ดังเช่น เมืองอุบลราชธานี มี 11 อำเภอ คือ 1) อำเภอบุพลนิคม 2) อำเภอทักษิณูปนิคม 3) อำเภอปจิมูปนิคม 4) อำเภออุดรูปนิคม 5) อำเภอพิบูลมังสาหาร 6) อำเภอตระการพืชผล 7) อำเภอมหาชนะไชย 8) อำเภอเกษมสีมา 9) อำเภอพนานิคม 10) อำเภอเสนางคนิคม 11) อำเภอชาณุมารมณฑล

ในปี พ.ศ. 2452 กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ได้ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการปกครองบริเวณเมืองอุบลฯ โดยให้รวมอำเภออุดรูปนิคมกับอำเภอเกษมสีมาเข้าด้วยกัน แล้วเรียกชื่อใหม่ว่า อำเภออุดรอุบล

กระทั่งในปี พ.ศ. 2455 สมเด็จพระยาดำรงเดชนนุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ให้ทรงยุบอำเภอต่างๆ และในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2456 พระยาศรีสุริยราชวรานุวัตร เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลอุบลราชธานี ได้เปลี่ยนชื่อ อำเภออุดรอุบล กลับมาเป็น อำเภอเกษมสีมา อีกครั้งหนึ่ง

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองดำเนินมาถึงปี พ.ศ. 2459 กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศเปลี่ยนชื่อ เมือง เป็น จังหวัด และตำแหน่ง ผู้ว่าราชการเมือง เป็น ผู้ว่าราชการจังหวัด ตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2459 เป็นต้นมา ในปีต่อมาเพื่อให้สอดคล้องกับประกาศเรียกนามเมืองเป็นจังหวัด ดังนั้นกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศเปลี่ยนชื่ออำเภอใหม่ เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2460 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา อำเภอเกษมสีมา ก็ได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอวังสามหมอ พร้อมกับย้ายที่ทำการเมืองเกษมสีมาเก่าไปตั้งที่บ้านม่วง บัดนี้เมืองเกษมสีมา หรือ หมู่บ้านที่ เก่า จึงมีฐานะเป็น ตำบลเกษม ขึ้นกับอำเภอตระการพืชผลเท่านั้น

แผนที่จังหวัดอุบลราชธานี แสดงตำแหน่งตำบลเกษม อำเภอตระการพืชผล และอำเภอม่วงสามสิบในปัจจุบัน

การปกครองตำบลเกษม

ตั้งแต่ อำเภอเกษมสีมา ถูกลดฐานะเป็น ตำบลเกษม ขึ้นกับอำเภอตระการพืชผล ในปี พ.ศ. 2460 มีผู้ปกครองตำบลเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. **กำนันกู๋** (ไม่ทราบนามสกุล) ความเป็นอยู่ของราษฎรเป็นแบบพื้นเมืองโบราณ กล่าวได้ว่า เป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก การคมนาคมใช้การเดินเท้า ม้า เกวียน

2. **กำนันวรราช** (ไม่ทราบนามสกุล) แบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน มีการใช้เงินฮางเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน

3. **กำนันไกรยราช** หรือขุนแสนเกษมเขต แบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน เหมือนเดิม

4. **กำนันจุม นิสิต** แบ่งการปกครองเป็น 4 หมู่บ้าน

5. **กำนันโหลย ทองเลิศ** (ตอนหลังเปลี่ยนชื่อเป็นนายจรรยา พจนศิลป์) เริ่ม พ.ศ. 2481 แบ่งการปกครองในบ้านเกษมออกเป็น 4 หมู่บ้าน มีการวางแผนการปกครองอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยมีนโยบายเน้นหนักด้านสาธารณูปโภคเป็นสำคัญ เช่น การตัดถนนเชื่อมต่อตัวอำเภอ วางผังตัดถนนในหมู่บ้าน การสร้างชลประทานเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตรของราษฎร เป็นกำนันคนแรกที่ประสานงานการก่อสร้างสำนักงานผดุงครรภ์จนเป็นผลสำเร็จ นอกจากนั้นยังเป็นผู้เห็นความสำคัญของการศึกษา โดยได้ย้ายสถานศึกษาจากเดิมที่วัดเกษมสำราญ ไปตั้งที่วัดสิงหาญ และเนื่องจากเป็นยุคที่เหตุการณ์บ้านเมืองเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ทางราชการมีนโยบายลดเขตการปกครองให้เล็กลง กำนันโหลยมีความห่วงใยในฐานะของตำบลเกษม จึงได้ยอมตัวเข้าไปปฏิบัติงานเป็นเสมียนตรมหาดไทย เพื่อจะได้มีโอกาสประสานงานกับทางอำเภอ ส่วนงานในหน้าที่กำนันได้มอบหมายให้นายพร แก้วกนก ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 รักษาการแทน ด้วยไหวพริบเช่นนี้ จึงยังรักษาสถานะตำบลเกษมได้จนตราบเท่าทุกวันนี้

6. **กำนันลบ ดีมาก** แบ่งการปกครองในบ้านเกษมเป็น 2 หมู่บ้าน ได้รับงบประมาณจากกระทรวงศึกษาธิการให้สร้างโรงเรียน นอกจากนั้นยังได้ก่อสร้างตลาดสดของหมู่บ้านขึ้น

7. **กำนันสอน พันโบ** ได้ก่อสร้างสภาตำบล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และได้รับโล่เกียรติยศจากผู้ว่าราชการจังหวัด

8. **กำนันกอง สายสิงห์** (พ.ศ. 2526-2529) เป็นกำนันดีเด่นรับรางวัลจากทางอำเภอ และได้สร้างสถานีอนามัยขึ้น 1

9. **กำนันหนูสินทร์ ไหลหลัง** (พ.ศ. 2529-2544) ได้จัดการปกครองบ้านเกษม โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 นายบุญมี ดีมาก เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 8 นายสมบัติ ไสภวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และหมู่ที่ 9 นายบุญอาจ โมหา เป็นผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 3 หมู่บ้าน

ได้ร่วมกันพัฒนาบ้านเกษม จนได้รับรางวัลที่ 3 ตามโครงการประกวดหมู่บ้านของอำเภอ
ตระการพืชผล และเป็นผลสำเร็จในการพัฒนาคุณธรรม จนกระทั่งได้รับเกียรติจากผู้ว่าราชการ
จังหวัดอุบลราชธานี เรือตรีคนัย เกตุศิริ เป็นประธานพิธีประกาศ ตำบลเกษม เป็นตำบล
แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531

10. นายอกนิช ไข่ทอง (พ.ศ. 2544-2549)

11. นายทองอินทร์ นิสิตล (พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน)

ปัจจุบันตำบลเกษม เป็นตำบลที่มีการพัฒนาในหลายด้าน มีกลุ่มกิจกรรมชุมชนมากมาย
มีกลุ่มด้านการเกษตร กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่มอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะบ้านเกษม ตำบลเกษม
มีกลุ่มอาชีพหัตถกรรมจักสานที่เลื่องชื่อ มีฝีมือจักสานก่องข้าวเหนียวที่โดดเด่น หากจำแนก
ตามการปกครองอาจแบ่งออกเป็น 15 หมู่ ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านเกษม

หมู่ที่ 2 บ้านนิคม

หมู่ที่ 3 บ้านกุดชมพู

หมู่ที่ 4 บ้านหมือดแอ่

หมู่ที่ 5 บ้านกอก

หมู่ที่ 6 บ้านคำเจริญ

หมู่ที่ 7 บ้านคำสมิงใต้

หมู่ที่ 8 บ้านเกษม (เดิมเรียกว่า บ้านเกษมสีมา)

หมู่ที่ 9 บ้านเกษม /

หมู่ที่ 10 บ้านนาคำ

หมู่ที่ 11 บ้านคำสมิง

หมู่ที่ 12 บ้านคำสมิงกลาง

หมู่ที่ 13 บ้านหนองเอะ

หมู่ที่ 14 บ้านหนองสิม

หมู่ที่ 15 บ้านกึ่งพุทธกาล

นี่คือ จากอดีตสู่ปัจจุบันของเมืองเกษมสีมา สู่ ตำบลเกษมสีมา ที่คณะทำงาน
สามารถรวบรวมได้ในปี พ.ศ. 2553 ขาดตกบกพร่องอย่างไรขออภัยท่านผู้อ่านด้วยนะครับ

ตอนที่ 3

แหล่งเรียนรู้ศาสนา วัฒนธรรม

วัดเกษมสำราญ

ประวัติวัดเกษมสำราญ

วัดเกษมสำราญ ตั้งอยู่บ้านเกษม หมู่ที่ 8 ตำบลเกษม อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 8 ไร่ 3 งาน 83 ตารางวา มีอาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย

พระอุโบสถ ขนาด 6 เมตร x 12 เมตร สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2487 ก่อด้วยอิฐถือปูน โครงหลังคามุงด้วยไม้ ช่อฟ้าใบระกาแกะสลักด้วยไม้ตะเคียน ปี พ.ศ. 2519 ได้เปลี่ยนหลังคาใหม่เป็นสังกะสีจนถึงปัจจุบัน

ศาลาการเปรียญ ขนาด 13 เมตร x 28 เมตร สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2530

หอสวดมนต์ (หอแก้วโนนอาราม) ขนาด 6.50 เมตร x 6.50 เมตร สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2533 และ

กุฏิ 5 หลัง เป็นอาคารไม้ทั้งหมด

ปูชนียวัตถุที่สำคัญของวัดคือ พระพุทธรูป (พระประธานอยู่ในพระอุโบสถ)

ตู้เก็บหนังสือใบลาน ได้มาจากเวียงจันทน์ 4 ใบ

บริเวณประตูทางเข้าวัดเกษมสำราญ

จากการสำรวจหลักฐานที่ปรากฏพบข้อมูลที่เป็นทางการว่า ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2291 ประมาณ 262 ปีมาแล้ว เดิมชื่อ วัดศรีโพธิ์ชัย ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น วัดเกษมสำราญ เมื่อปีพ.ศ. 2484 เหตุผลที่เปลี่ยนเพราะเป็นชื่อซ้ำกันกับวัดเจ้าคณะอำเภอดงหลวง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ไทยใหม่ ชาวบ้านนิยมเรียกว่า วัดใหญ่ วัดเกษมสำราญเป็นวัดเก่าแก่มากวัดหนึ่งในเขตจังหวัดอุบลราชธานี และเป็นที่เคยมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ตามประวัติเมืองเกษมสีมาปรากฏว่าวัดแห่งนี้เคยมีพระผู้นำระดับสูง (สังฆราช) จากนครเวียงจันทน์ มาพักอยู่วัดแห่งนี้ ประกอบกับหมู่บ้านแห่งนี้เคยมีฐานะเป็น เมืองเกษมสีมา มาก่อนระหว่าง ปี พ.ศ. 2425-2452 ต่อมาเมืองเกษมสีมารวมกันกับ

เมืองอุดรภูบลนิคม โดยเรียกชื่อใหม่ว่า อำเภออุดรภูบล การปรับปรุงการปกครองยังคงดำเนินต่อไป จนถึงปี พ.ศ. 2455 สมเด็จพระยาดำรงเดชนนุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พระยาศรีสุริยวงษ์นาท เมื่อครั้งดำรงตำแหน่ง สมุหเทศาภิบาล สำเร็จราชการมณฑลอุดรราชธานีได้เปลี่ยนชื่ออำเภออุดรภูบลกลับคืนมาเป็นอำเภอเกษมสีมาอีกครั้งหนึ่ง

ขามเขื่อนในบริเวณวัด จะมีชาวบ้านนำดอกไม้ธูปเทียนมากราบไหว้บูชาพระโคตมวงศาไว้บนชั้นกะหย่องทุกวัน

การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงรูปแบบการปกครองมาถึง ปีพ.ศ. 2459 กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นจังหวัด ตำแหน่ง ผู้ว่าราชการเมือง เปลี่ยนเป็น ผู้ว่าราชการจังหวัด ทั้งนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2459 เป็นต้นมา และในปีถัดมา เพื่อให้สอดคล้องกับการประกาศเรียกนามเมืองเป็นจังหวัด กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศเปลี่ยนชื่ออำเภอใหม่ เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2460 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา อำเภอเกษมสีมาก็ถูกลดฐานะลงมาเป็นเพียงตำบลจนถึงปัจจุบัน วัดเกษมสำราญเป็นวัดเก่ามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวน่า

ลำดับเจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ

1. ญาณานทุม (ผู้สร้างวัด)	พ.ศ. 2291-2320
2. ญาณานพรม	พ.ศ. 2321-2332
3. ญาณุสม	พ.ศ. 2333-2351
4. ชายอด	พ.ศ. 2352-2370
5. ชาคม	พ.ศ. 2371-2393
6. ญาณุพันธ์	พ.ศ. 2394-2430
7. พระชัยสุริยงค์	พ.ศ. 2431-2445
8. พระเครือ	พ.ศ. 2446-2450
9. พระสมชาย	พ.ศ. 2451-2459

10. พระปืด	พ.ศ. 2460-2468
11. พ่อถ่านหัน(พระอุปัชฌาย์หัน)	พ.ศ. 2469-2486
12. พระวัน	พ.ศ. 2487-2488
13. เจ้าอธิการสิงห์	พ.ศ. 2489
14. พระครูนันทปัญญาจารย์ (พ่อถ่านพร นนทปญฺโญ) พ.ศ. 2489-2539	
15. พระครูเกษมธรรมมานุวัตร (บุญชู อุดดกาโม) พ.ศ. 2539-ปัจจุบัน	

พระครูนันทปัญญาจารย์ และพระครูเกษมธรรมมานุวัตร

พระครูนันทปัญญาจารย์ กำลังปิดศาล (ปิดกวาดรักษาความสะอาดในเขตวัด)

ภาพในอดีต พระครูนันทปัญญาจารย์ และพระครูเกษมธรรมมานุวัตร

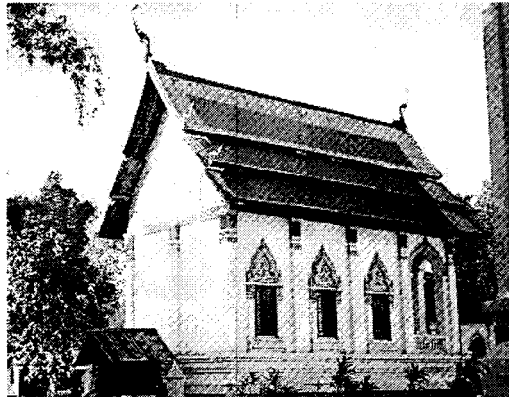
ปัจจุบันวัดเกษมสำราญกำลังปรับปรุงพัฒนาโดยขยายพื้นที่ให้กว้างกว่าเดิม ถมที่สูง
โครงการที่กำลังดำเนินการอยู่คือ การอนุรักษ์โบราณวัตถุ เพื่อสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ให้แก่
อนุชนรุ่นหลังได้เห็น ในโอกาสต่อไปจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นศูนย์ศึกษาศิลปวัฒนธรรม
ของชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจและ เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

สิมเก่า คุณค่าทางประวัติศาสตร์

สิม หรือพระอุโบสถ สิม คำว่าเป็นคำเรียกขานในภาษาอีสาน สิม มาจากคำว่า
สีมา หรือ เสมมา หมายถึง ขอบเขตสถานที่ที่ใช้ทำพิธีสงฆ์ ที่นิยมเรียกกันว่า พัทธสีมา
หากเป็น สิมน้ำ พัทธสีมาจะหมายถึง อาณาบริเวณของน้ำที่ล้อมรอบ หากเป็น สิมบก
ขอบเขตคือ ใบเสมาที่วางปักไว้โดยรอบ สำหรับสิมของวัดเกษมสีมาเป็นสิมบกแบบเก่า
ที่มีความงดงาม มีหางหงส์ โหงหรือช่อฟ้า ใบระกา เป็นไม้แกะสลักฝีมือประณีต ขนาด
ของสิม กว้าง 6 เมตร x ยาว 12 เมตร เริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2484 แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2487
โครงสร้างอาคารก่อด้วยอิฐถือปูน โครงหลังคาทำด้วยไม้ การก่อสร้างใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
โดยแท้ เช่น “อิฐ” ที่ก่อนนั้นก็ได้อาจาคดินที่ในเขตหมู่บ้านคือ ที่นาของผู้ใหญ่กาบ

ปัจจุบันเรียกว่า “โนนดินจี่” นำมาปั้นและเผาไฟ โดยคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ว่าต้องขุดดิน มาตำ มาปั้น และเผาไฟที่นั่น เวลานั้นสถานที่ก่อสร้างต้องแบกมาคนละก้อน สองก้อนบ้าง เพราะมีขนาดใหญ่และน้ำหนักมาก และได้ “องแต้” (คนญวน ชาวบ้านสมัยก่อนมักจะเรียกคำว่า อง หรือ แกว เป็นคำนำหน้าเสมอ) เป็นคนสอนวิธีการทำอิฐ และช่างที่ก่ออิฐ ฉาบปูนสร้างอุโบสถ ชื่อ “องค์ำ”

สิมเก่า (ภาพถ่ายจากด้านหลัง)

“ปูน” นั้นก็ได้มาจากการไปหาสถานที่ที่มีหินจากที่ต่างๆ เช่น ในป่า ก็จะนำไฟ ไปเผาหินนั้น แล้วหินนั้นก็กลายเป็น “ดินพู” (หินสีขาวละเอียด) เมื่อได้ดินพูมาแล้ว ก็ต้องมีน้ำยาผสมกับดินพู เพื่อนำมาก่ออิฐที่เตรียมไว้ “น้ำ” ที่มาผสมกับดินพูนั่น ได้จากการแช่ หนังสัตว์ เช่น หนังวัว หนังควาย ในเวลาที่มิงานบุญ ผู้คนสมัยก่อนก็จะนำหนังวัวหนังควาย มาทิ้งตากแดดไว้ นำมาใช้ประโยชน์ เช่น ทำหนังกลองเพลถวายวัด เป็นต้น การที่จะได้น้ำมาผสมกับดินพูนั่น ก็ต้องนำหนังวัว หรือหนังควาย มาแช่ในน้ำ ให้น้ำที่แช่นั้นเหนียวข้น เหมือนกาว และต้องมียางไม้ชื่อว่า “ยางบง” และ “น้ำอ้อย” กับ “ดินพู” นำมาผสม พร้อมกันในปริมาณที่เหมาะสมตามสูตรโบราณ เพื่อนำมาก่ออิฐและนำมาฉาบอุโบสถ คุณสมบัติเหมือนกับปูนซีเมนต์ที่ใช้ในปัจจุบัน แบบตัวอย่างอุโบสถได้ดูมาจากวัดวรินทร์าราม อำเภวารินชำราบ และที่บ้านตะบาย อำเภอศรีเมืองใหม่ ช่างที่ก่อตัวอาคารนั้น ชื่อว่า “องนำ องนา” (แกวนำ แกวนา) เป็นคนบ้านท่าเมือง อำเภอดอนมดแดงในปัจจุบัน ตัวอาคารจึงเป็นศิลปะแบบญวน (แกว) ผสมกับศิลปกรรมท้องถิ่น ซึ่งจะสังเกตว่า ชุ่มด้านข้าง และด้านหน้าอุโบสถจะมีชุ่มโค้ง ไม่มีนาคันทวยคำยันเหมือนศิลปกรรมท้องถิ่นทั่วไป มีศาลาหลังเล็กมุงทางขึ้นบันได ซึ่งไม่เหมือนที่อื่น และที่แตกต่างจากอุโบสถทั่วไปคือ หันหน้า

ไปทางทิศตะวันตก ซึ่งอาจเป็นเพราะหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเป็นส่วนมาก จึงหันหน้าอุโบสถไปทางหมู่บ้าน เพื่อให้สะดวกในการทำพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีอุปสมบท เป็นต้น

ลิ้มเก่า ภาพด้านหน้า (หน้าบัน ซ่อฟ้าใบระกา และปูนปั้นสิงห์หน้าบันใด)

ซ่อฟ้าใบระกา ได้ “ช่างสงกา” มาจากบ้านทุ่งขุนใหญ่ ตำบลแระแม อำเภอมือง จังหวัดอุบล ในปัจจุบัน ซึ่งได้มาแต่งงานที่บ้านเชียงน้อย ตำบลหนองเต่า อำเภอตระการพืชผลในปัจจุบัน หลังคามุงด้วย “ไม้แคน” (ตะเคียน) ซ่อฟ้าแกะสลักด้วย “ไม้แคน” (ตะเคียน) แกะเป็นรูปพญานาค ซึ่งเป็นที่นิยมในท้องถิ่น ทั้งสองด้านสวยงามมาก ซึ่งช่างสมัยปัจจุบันแม้มีเครื่องมือที่ทันสมัยยังแกะสลักได้ไม่สวยงามเท่า

หน้าบันทางทิศตะวันออก ปั้นเป็นรูปเศียรของท้าวทนต์พรหม ด้านล่างปั้นเป็นรูปช้างสามเศียร หน้าบันทางทิศตะวันตก ปั้นเป็นลวดลายโบราณท้องถิ่น พร้อมรูปช้างสามเศียร ส่วนด้านบนเป็นรูปเทวดาพนมมือ สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2487

พระประธานในอุโบสถ ช่างผู้ปั้นพระมีนามว่า “ญาณเคน” (หลวงพ่อเคน) บ้านแก้งกอก (สปป. ลาว) เป็นคนไทยเกิดที่บ้านคอนสาย (ศรีอุดร) วัดบ้านคอนม่วง วัดบ้านโป่ง เป็นต้น

ผู้ที่ควบคุมการก่อสร้างพระคือ “พระครูตรีรัตน” (อดีตเจ้าคณะอำเภอนาตระการพืชผล เกษมสีมา) ซึ่งวัดของท่านอยู่ในเขตอำเภอนา (จังหวัดอำนาจเจริญ) ในสมัยก่อนนั้นอำเภอนาเป็นศูนย์กลางการศึกษาของพระสงฆ์ “วัดพระเหลาเทพนิมิต” ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่ “พระเหลาเทพนิมิต” เป็นพระพุทธรูปที่คนเคารพบูชา รองจากพระธาตุพนม (จังหวัดนครพนม) ด้วยท่านพระครูตรีฯ ต้องการให้ช่างปั้นพระให้

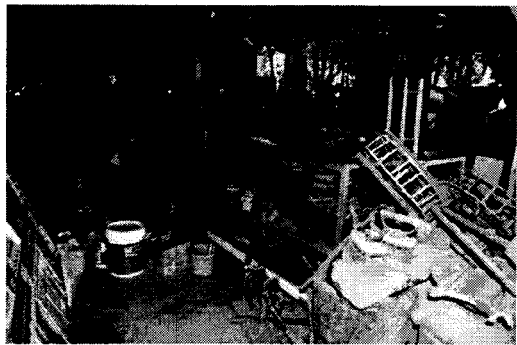
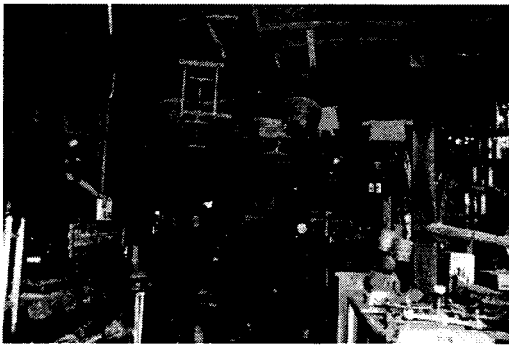
เหมือนกับพระเหลาเทพนิมิต ซึ่งเป็นที่มาของชื่อพระประธานในอุโบสถว่า “พระพุทธรนิมิต” พระประธานองค์นี้สร้างหลังจากที่สร้างอุโบสถเสร็จแล้ว ประมาณปี พ.ศ. 2484 ซึ่งยังไม่แล้วเสร็จมากนัก เจ้าอาวาสรูปที่ 11 ของวัดเกษมสำราญคือ “ญาณ่านหัน” (อุปัชฌาย์หัน) ได้มรณภาพลงก่อน ต่อมาปี พ.ศ. 2487 จึงสร้างเสร็จ ได้ประกอบพิธีฉลองอุโบสถและฉาปนกิจศพ “ญาณ่านหัน” พร้อมกัน คาดว่าสิ้นงบก่อสร้างประมาณ 1,500 บาท หลังจากนั้นก็มี “เจ้าคณะหมวดสิงห์” (ญาณ่านสิงห์ วัดสิงหาญ บ้านเกษม) มาครองวัดได้ประมาณ 2 เดือน ก็มรณภาพ ต่อมาได้นิมนต์ “ญาณ่านพร” (พระครูนนทปัญญจารย์) มาเป็นเจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ และต่อจากนั้นท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลเกษม เขต 1 เมื่อถึงเวลาอันสมควรตามอายุสังขาร ท่านก็ได้มรณภาพด้วยโรครชรา และเจ้าอาวาสที่มาครองวัดต่อมาคือ พระครูเกษมธรรมมานุวัตร (บุญชู อุดกกาโม) เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน และท่านยังดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลเกษม เขต 1 พร้อมกัน

ปี พ.ศ. 2543 ได้ขึ้น “ทะเบียนอุโบสถ” ให้เป็นเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จากหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี

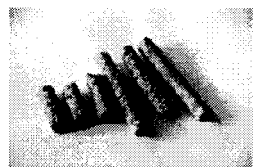
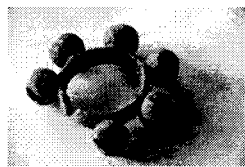
ปี พ.ศ. 2551 โดยการนำของพระครูเกษมธรรมมานุวัตร เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้บูรณะพระประธานในอุโบสถใหม่ ให้ช่างทำให้เหมือนกับวัดพระเหลาเทพนิมิต (ประดิษฐานที่อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ) และลงรักปิดทองทั้งองค์ งบประมาณ 100,000 บาท

พิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา

ด้วยระยะเวลาอันยาวนานที่วัดเกษมสำราญ ได้รวบรวมวัตถุสิ่งของ มรดกทางวัฒนธรรม ถือเป็นงานที่มีความยุ่งยากที่ต้องสืบค้น บันทึก ศึกษา หากคนทำไม่มีใจรักใจชอบ คงยากที่จะสำเร็จได้ ผู้เขียนเคยเห็นวัดหลายแห่งที่พยายามจะดำเนินการแต่ไม่สำเร็จ หลายปีที่ผ่านมา วัดเกษมสำราญได้เห็นคุณค่าของสิ่งของต่างๆ ที่มีมาแต่โบราณ ค่อยๆ จางหายไปจากชุมชน บางอย่างตกอยู่ในมือพ่อค้ารับซื้อของเก่า บางอย่างชำรุดตามอายุการใช้งาน บางอย่างถูกทิ้งขว้าง ไม่ได้ได้รับความสนใจ สิ่งของเหล่านี้มีรากเหง้าจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น การรวบรวมข้อมูลวัตถุสิ่งของของวัดเกษมสำราญ โดยการนำของพระครูเกษมธรรมมานุวัตร ได้เริ่มจากการดูแลรักษาของเก่าที่มีอยู่ในวัด นับตั้งแต่พระไม้ โสภณ งานพุทธศิลป์ต่างๆ ภายในวัด จากนั้นจึงให้ความรู้กับชุมชนให้เห็นความสำคัญ มีผู้บริจาคสมทบมาโดยลำดับ นานหลายปี ทำให้มีวัตถุสิ่งของจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จนเต็มศาลา

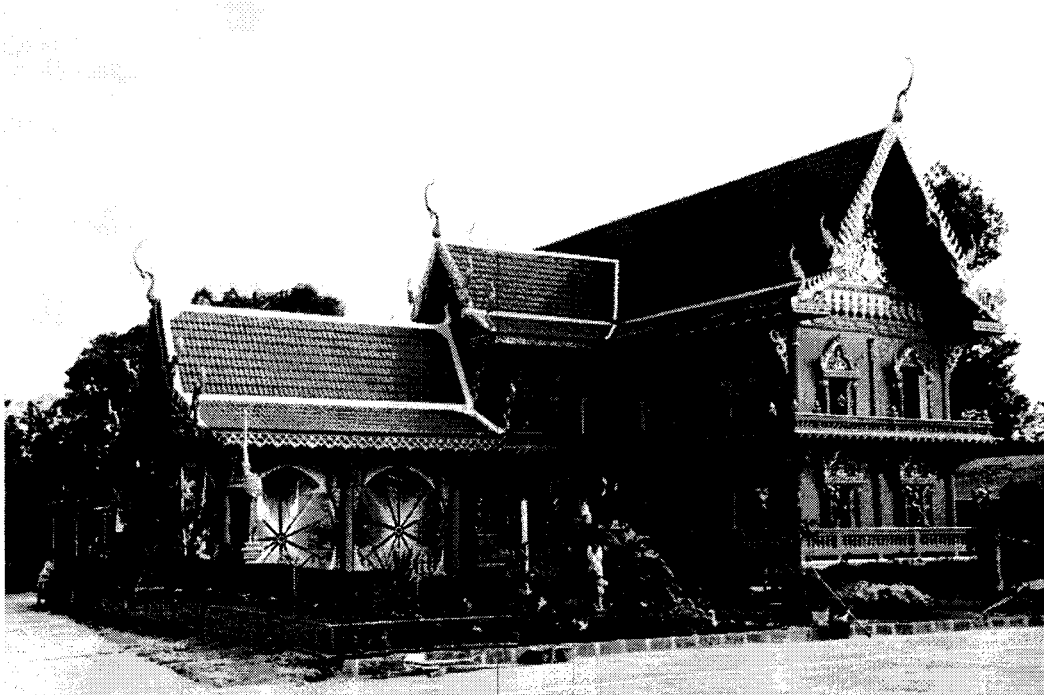
สถานที่จัดเก็บวัตถุถึงของในอดีต

ตัวอย่างโบราณวัตถุ ขุดค้นพบที่นาโนหว่าน บ้านเกษม ตำบลเกษม อำเภอดงเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี
ที่นางของนางคอกจันทร์ ย้ายวัน กรมศิลปากรสำรวจเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2548

ในปี พ.ศ. 2544 ได้มีการริเริ่มจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ คอนกรีตเสริมเหล็กสองชั้น
สร้างเสร็จสมบูรณ์เมื่อปลายปี พ.ศ. 2552 ก่อปรกัในช่งนั้น ดร. ศักดิ์ชัย ลิกขา และ
ดร. ประทับใจ ลิกขา และทีมงานจากคณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี ได้จัดทำโครงการให้ควมรู้เกี่ยวกับแนวทางในการออกแบบและพัฒนา
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในภาคอีสาน จึงได้มีการระดมความคิดกับกลุ่มชาวบ้าน มีมติเห็นชอบ
ให้ใช้ชื่อว่า พิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา ญาณเกษมเห็นว่าเป็นชื่อที่ดี มีความเป็นมา
สามารถสื่อถึงความเป็นชุมชนเก่าแก่อันอดีตได้ จึงได้ชื่อนี้เป็นชื่อพิพิธภัณฑ์ ในการนี้
ดร. ศักดิ์ชัย ลิกขา และ ดร. ประทับใจ ลิกขา และทีมงานได้ช่วยกันออกแบบตกแต่ง
ภายในพิพิธภัณฑ์ พร้อมกับนำทีมงานจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มาช่วยกันก่อสร้าง

และตกแต่งภายในตามแบบแปลนที่ได้ออกแบบไว้ร่วมกับช่างในชุมชน มีการจัดทำทะเบียน
วัตถุสิ่งของโดยนางสาวรัตรินทร์ คลังตระกูล สำหรับงานจัดทำข้อมูลต่างๆ ได้รับการ
สนับสนุนจากนักศึกษาที่เรียนในรายวิชา ภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ช่วยดำเนินการ

พิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา

พิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมาแห่งนี้ เป็นความภาคภูมิใจและความคาดหวังของญาติ
พระครูเกษมธรรมานุวัตร และชาวบ้านเกษมที่ปรารถนาจะให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
ผู้สนใจหรือนักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมและศึกษาวัฒนธรรมชุมชนได้ทุกวัน //

< ကမ္ဘာ့လူမှုဝန်ထမ်းများနေ့ ✓ နေ့စာ 191 ဂါး

၇၃၀.၀၀၀.၀၀

- နယ်လုပ်ငန်း. လုပ်ငန်းများ

- နယ်လုပ်ငန်း. လုပ်ငန်းများ

- နယ်လုပ်ငန်း. လုပ်ငန်းများ

- နယ်လုပ်ငန်း. လုပ်ငန်းများ

- နယ်လုပ်ငန်း. လုပ်ငန်းများ

< ကမ္ဘာ့လူမှုဝန်ထမ်းများနေ့ ✓ နေ့စာ 308 ဂါး

< ကမ္ဘာ့လူမှုဝန်ထမ်းများနေ့ ✓ နေ့စာ 123 ဂါး

< ကမ္ဘာ့လူမှုဝန်ထမ်းများနေ့ ✓ နေ့စာ 473 ဂါး

< ကမ္ဘာ့လူမှုဝန်ထမ်းများနေ့ ✓ နေ့စာ 78 ဂါး

ตอนที่ 4

พระครูเกษมธรรมมานุวัตร (จต.ชอ.)

(บุญชู อดุลกาโม)

เจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ

พระครูเกษมธรรมานุวัตร (จต.ชอ.)

เจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ และเจ้าคณะตำบลเกษม เขต 1

อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

การสืบสานตำนานเกษมสีมา คงขาดไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึงผู้ที่มีบทบาทในการสืบสาน (คำว่า สืบ หมายถึง การค้นคว้า เสาะแสวงหาให้ได้รู้ความจริง ส่วนคำว่า สาน หมายถึง การเชื่อมโยง ถักทอ ให้ต่อดัดเป็นชิ้นเป็นอัน) พระครูเกษมธรรมานุวัตร เจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ และเจ้าคณะตำบลเกษม เขต 1 อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาท และมีความสำคัญอย่างมากต่องานสืบสาน ท่านได้ติดตามค้นหาข้อมูล และรวบรวมหลักฐานของเก่าของโบราณไว้มากมาย มากจนไม่มีสถานที่ที่จะจัดเก็บ จนกระทั่งปัจจุบันได้สร้างเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน

ผลงานของท่านพระครูเกษมธรรมานุวัตร ไม่ได้มีแต่เพียงด้านการอนุรักษ์ แต่ยังมีด้านอื่นๆ อีกมากมาย ในช่วงปีพ.ศ. 2547 นางเกษศิริรินทร์ ชูรา ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านเกษม ได้ทำวิจัยประวัติและผลงานของท่านพระครูเกษมธรรมานุวัตร สรุปเป็นหมวดหมู่ที่โดดเด่นได้ 4 หมวด คือ

- 1) ผลงานเด่นด้านการพัฒนาวัด และพระศาสนา
- 2) ผลงานเด่นด้านการพัฒนาชุมชน
- 3) ผลงานเด่นด้านการศึกษาของชุมชน
- 4) ผลงานเด่นด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

นี่คือ ผลงานโดยสังเขปของพระครูเกษมธรรมานุวัตร ปัจจุบันวัดเกษมสำราญได้มีการพัฒนาค่อนข้างรวดเร็ว เป็นทุกสิ่งของชุมชน มีห้องสมุด มีพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม มีลิ้มเก่าให้ชื่นชม มีศูนย์หัตถกรรมจักสานที่มีฝีมือยอดเยี่ยมในการสาน ก่องข้าวเหนียว มีศูนย์เรียนรู้ทางธรรม มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม และเป็นที่พึงพอใจของชุมชน สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้จากปณิธานความตั้งใจจริงของหลวงพ่เจ้าอาวาส หรือพระครูเกษมธรรมานุวัตร และพลังศรัทธาของคนในชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่มักเรียกขานท่านว่า ญาณานเกษม ถึงตรงนี้เชื่อว่าหลายท่านคงอยากจะทราบความเป็นมาของหลวงพ่แล้ว ซึ่งผู้เขียนขอนำเสนอโดยสังเขป ดังนี้

ชาติกำเนิด

พระครูเกษมธรรมานุวัตร สถานะเดิมชื่อ นายบุญชู สายเส้น เกิดเมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2489 ตรงกับวันอาทิตย์ แรม 5 ค่ำ เดือนสอง (เดือนยี่) ปีมะโรง บิดาชื่อ นายอน มารดาชื่อ นางพร สายเส้น (ถึงแก่กรรมตั้งแต่เยาว์วัย อายุได้ 3 ขวบ) เกิด ณ บ้านเลขที่ 43 หมู่ที่ 1 ตำบลเกษม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 4 คน เป็นชาย 1 คน เป็นหญิง 3 คน คือ

- 1) นางคำนาง ลาเบิกบาน
- 2) นางหนู ศิริราช
- 3) นายบุญชู สายเส้น (พระครูเกษมธรรมานุวัตร)
- 4) นางสาวอ่อนสี สายเส้น (ถึงแก่กรรมแล้ว)

ชีวิตในวัยเยาว์มีผู้เล่าสืบต่อกันมาว่า ด.ช. บุญชู สายเส้น เป็นเด็กที่มีนิสัยดีซุกซน แต่มีความแตกต่างจากเด็กในวัยเดียวกันคือ เป็นคนตรงไปตรงมา ชอบความยุติธรรม และเป็นคนมีศักดิ์ เมื่ออายุได้ 3 ขวบ มารดาถึงแก่กรรม และในเวลาต่อมาบิดาก็ไปมีครอบครัวใหม่ ด.ช.บุญชู จึงมาอยู่ในความดูแลของน้า ซึ่งเป็นน้องสาวของแม่ ชื่อ นางมี เชื้อสิงห์ ประกอบอาชีพทำนาหาเลี้ยงหลานชายเรื่อยมา ด.ช.บุญชู สายเส้น จึงต้องมีความรับผิดชอบ และทำงานหนักมาตั้งแต่เด็กๆ คือ ต้องช่วยทำงานทุกอย่าง ทั้งงานบ้านและงานนา เพราะในบ้านมีแต่ผู้หญิง ชีวิตในวัยเด็กถือว่าลำบากมาก เมื่อย่างเข้าสู่วัยเรียน น้าก็ส่งเข้าเรียน หนังสือที่โรงเรียนบ้านเกษม จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และในวัยเรียนนี้เองที่เกิดเรื่อง จนทำให้ ด.ช. บุญชู ต้องถือศักดิ์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เรื่องก็มีอยู่ว่า วันหนึ่งหลังเลิกเรียน ด.ช. บุญชู และญาติ ซึ่งเป็นเพื่อนรุ่นเดียวกันได้รับมอบหมายจากน้าให้ไปเฝ้านา เพราะกลัวว่า วัวควายจะไปกัดกินต้นข้าวซึ่งกำลังออกรวง ในระหว่างนั้นมีคนแก่คนหนึ่งชื่อตาโหม่ มาพูดกระซิบเข้าหาว่า ด.ช. บุญชูและเพื่อนถอดกินมานข้าวในนา (มานข้าว ในภาษาอีสาน หมายถึง ข้าวที่กำลังออกรวง มีรสหวาน เด็กๆ ชอบกิน) และจะนำเรื่องนี้ไปบอก น้าของทั้งสองที่บ้าน แต่ด้วยความไร้เดียงสา ด.ช. บุญชู จึงไม่รู้ว่า ตาโหม่พูดเล่นหรือจริง เพราะตัวเองไม่ได้ทำ ด้วยความโมโหจึงบอกกับเพื่อนว่า คนแก่อย่างตาโหม่พูดไม่มีศักดิ์ และไม่น่าเชื่อถือ เพราะเอาเรื่องที่ไม่ใช่ความจริงมาพูด ตั้งแต่นั้นต่อไปจะเรียกตาโหม่ว่า เสี่ยว (เสี่ยว ในภาษาอีสานแปลว่า เพื่อน) และพูดขึ้นมามากๆ ว่า “เสี่ยวโหม่” เมื่อตาโหม่ได้ยิน ก็โกรธเป็นฟืนเป็นไฟ แล้วก็นำเรื่องนี้ไปบอกน้าของ ด.ช.บุญชู ว่า เป็นเด็กไม่มีสัมมาคารวะ

และก้าวร้าวผู้ใหญ่ ซึ่งน้ำก็เชื่อตาใหม่และไม่ฟังเหตุผลของหลาน ทำให้ ค.ช. บุญชู โคน ทำโทษอย่างหนักตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา ค.ช. บุญชู จึงตั้งปณิธานเอาไว้ว่า เรื่องที่ไม่เป็นความจริงจะไม่เอามาพูดเป็นอันขาด และจะถือศีลจะเป็นที่สุด

การเข้าสู่เพศบรรพชิต

เมื่อวันที่ 7 ๓ 3 ค่ำปีมะเมีย วันที่ 5 เดือนกุมภาพันธ์ 2509 ณ พัทธสีมา วัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม เขต 1 อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี พระอุปัชฌาย์ พระครูนนทปัญญาจารย์ วัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี พระอธิการวัน ปัญญาวโร วัดสิงหาญ ตำบลเกษม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพระกรรมวาจารย์ เจ้าอธิการคำ เขมโย วัดปฐมวัน ตำบลแก่งเค็ง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพระอนุสาวนาจารย์

พระครูเกษมธรรมานุวัตร

การศึกษาวิทยฐานะ

พ.ศ. 2501 สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านเกษม ตำบลเกษม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. 2511 สอบไล่ได้ประโยคนักธรรมชั้นตรี จากสำนักศาสนศึกษาวัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. 2513 สอบไล่ได้ประโยคนักธรรมชั้นโท จากสำนักศาสนศึกษาวัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. 2516 สอบไล่ได้ประโยคนักธรรมชั้นเอกจากสำนักศาสนศึกษาวัดโนนรังน้อย ตำบลยางโกลน อำเภอเมืองสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

- 41 -

ด้านการบูรณปฏิสังขรณ์

พ.ศ. 2538 เป็นประธานนำพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านบูรณปฏิสังขรณ์ ห้องน้ำ ห้องสุขา จำนวน 5 ห้อง ณ วัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม อำเภอดุสิต จังหวัดอุบลราชธานี โดยเปลี่ยนเครื่องมุงหลังคาใหม่ พร้อมทั้งทาสีใหม่ สิ้นเงินค่าบูรณปฏิสังขรณ์ 25,000 บาท (สองหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

พ.ศ. 2539 เป็นประธานนำพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านบูรณปฏิสังขรณ์กุฏิสงฆ์ วัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม อำเภอดุสิต จังหวัดอุบลราชธานี โดยเปลี่ยนเครื่องมุงหลังคาใหม่ ไม้กระดานพื้น เสาช่วงล่าง สิ้นเงินบูรณปฏิสังขรณ์ 55,000 บาท (ห้าหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

พ.ศ. 2540 เป็นประธานนำพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านบูรณปฏิสังขรณ์กุฏิเจ้าอาวาสวัดหลังเก่า ณ วัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม อำเภอดุสิต จังหวัดอุบลราชธานี โดยการย้ายจากที่เดิม 35 เมตร ใช้กำลังแรงงานพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านลาก (ดึง) และได้ต่อเติมด้านหน้ากุฏิให้กว้างออกไป โดยใช้ไม้เนื้อแข็งทั้งหมด มุงสังกะสี สิ้นเงินค่าบูรณปฏิสังขรณ์ 120,000 บาท (หนึ่งแสนสองหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. 2542 เป็นประธานนำพระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านบูรณปฏิสังขรณ์กุฏิสงฆ์ ณ วัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม อำเภอดุสิต จังหวัดอุบลราชธานี โดยเปลี่ยนเครื่องมุงหลังคาใหม่ที่ชำรุด ไม้กระดานพื้นบางส่วน สิ้นเงินค่าบูรณปฏิสังขรณ์ 25,000 บาท (สองหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

พ.ศ. 2543 เป็นประธานสร้างกุฏิวัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม ขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 9 เมตร สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงสังกะสี ยกพื้นสูงประมาณ 2.50 เมตร สิ้นเงินในการก่อสร้าง 99,809 บาทถ้วน

พ.ศ. 2544 เป็นประธานสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถาน วัดเกษมสำราญ ขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 20 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กสองชั้น งบประมาณในระยะเริ่มต้น 5,500,000 บาท (ห้าล้านห้าแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. 2545 เป็นประธานบูรณปฏิสังขรณ์กุฏิหน้าเกษมสำราญ โยกย้ายไปจากที่เดิม เพราะที่เดิมกุฏิติดกับสนามกีฬา จึงได้ย้ายไปอยู่ที่ใหม่ห่างจากที่เดิมประมาณ 100 เมตร สิ้นเงิน 12,500 บาท

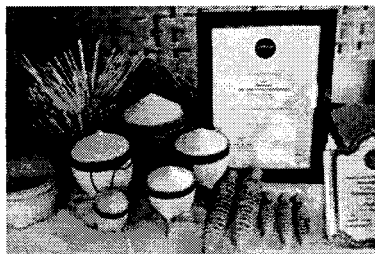
4

ผลงานที่โดดเด่น

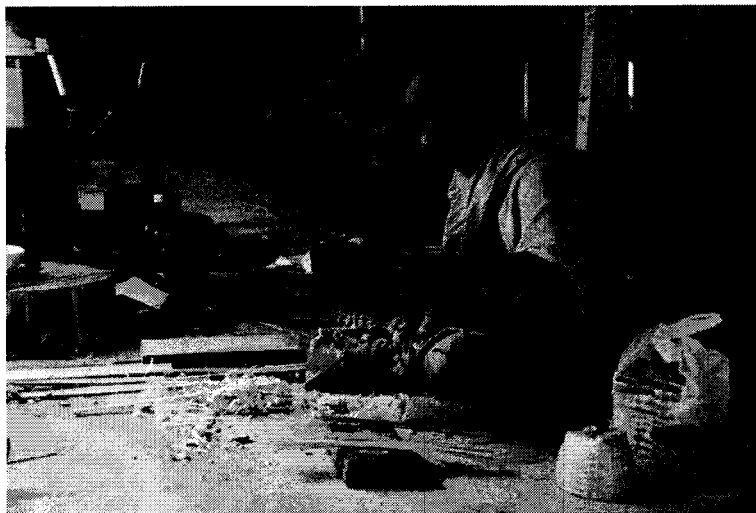
พ.ศ. 2540 ได้รับโล่รางวัล วัดพัฒนาตัวอย่าง จากกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ให้ไว้เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2540

พ.ศ. 2543 ได้รับเกียรติบัตรเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานดีเด่นประจำปี 2543 จากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ให้ไว้เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2543

พ.ศ. 2544 ได้รับเกียรติบัตรผลงานดีเด่นด้านอาชีพ โดยท่านเป็นประธานกลุ่มอาชีพจักสานดีเด่น เนื่องในวันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคมมหาราช ประจำปี 2544 จากองค์การบริหารส่วนตำบลเกษม ให้ไว้ ณ วันที่ 5 ธันวาคม 2544

ก่องข้าว ผลิตภัณฑ์เด่นของกลุ่มหัตถกรรมจักสาน วัดเกษมสำราญ

ญาติบ้านเกษม และสมาชิกกลุ่มจักสาน

พ.ศ. 2545 ได้รับโล่เชิดชูเกียรติคุณให้เป็นศิลปินดีเด่นจังหวัดอุบลราชธานี สาขา ศิลปะสถาปัตยกรรม ประจำปีพุทธศักราช 2545 จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ไว้ เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2545

พ.ศ. 2546 ได้รับเกียรติบัตร รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 3 การประกวดหมู่บ้าน พัฒน่ายั่งยืนดีเด่นระดับตำบล ตามนโยบาย “บ้านเมืองน่าอยู่ เชิดชูคุณธรรม” ประจำปี 2546 จากนายอำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ให้ไว้เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2546

พ.ศ. 2548 เป็นประธานคณะกรรมการสถานศึกษาดีเด่นของโรงเรียนบ้านเกษม สำนักงานพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 2

พ.ศ. 2551 เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในคุณธรรมจริยธรรมและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ตามโครงการเมืองไทย เมืองคนดี จากกรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม และได้รับโล่เกียรติยศ รางวัลเพชรแผ่นดิน สาขานำศาสนาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จาก ศ.ดร. นิพนธ์ ศศิธร อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดงรัก

พ.ศ. 2552 ได้รับเกียรติบัตรผู้ทำคุณประโยชน์ต่อกระทรวงวัฒนธรรม ระดับจังหวัด ด้านการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม และได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 การประกวด “วัดส่งเสริมสุขภาพดีเด่น ระดับจังหวัด”

ผลงานด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

พระครูเกษมธรรมานุวัตร เป็นผู้นำทางด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี บุญเดือนหก โดยทางวัดเกษมสำราญ จะจัดให้มีการทำบุญเดือนหกขึ้นทุกปี ในวันเพ็ญเดือนหก คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือปีไหนเป็นปี 8 สองหน ก็จะจัดในวันเพ็ญเดือน 7 ซึ่งในงานบุญประเพณีบุญเดือนหกนี้ ท่านจะจัดให้มีประเพณีแห่บั้งไฟ มีขบวนแห่ และมีการประกวดขบวนแห่บั้งไฟทุกปี เป็นที่ชื่นชอบของผู้คนในเขตอำเภอตระการพืชผล อำเภอ กุดข้าวปุ้น อำเภอเขมราฐ อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอนาตาล และอำเภอใกล้เคียงต่างๆ เข้าร่วม ประกวดขบวนแห่ทุกปี ในขณะเดียวกันท่านจะสอดแทรกพิธีกรรมทางศาสนาผสมผสาน ไปกับงานในท้องถิ่นด้วย เมื่อเข้าศึกษาธรรมในช่วงเข้าพรรษาและจะจัดให้มีขบวนแห่นาค ออกก่อนหรือแห่พระออกก่อนขบวนแห่บั้งไฟ นับว่าท่านเป็นผู้มีกุศลโอบายที่ดีเยี่ยมในการ สืบสานพุทธศาสนา ผสมผสานไปกับประเพณีของท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน แยกจากกันไม่ได้ โดยท่านมีความคิดว่าการจะจัดกิจกรรมอะไรก็ตามของคนอีสาน จะต้องใช้พิธีกรรมทางศาสนา นำหน้าก่อน จึงประกอบพิธีตามประเพณีของท้องถิ่นต่อไป

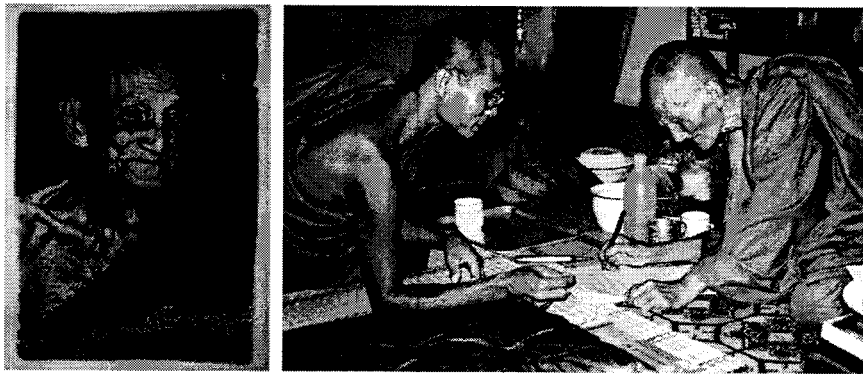
หลวงปู่ญาณ่านสวน กับญาณ่านเกษม

หลวงปู่ญาณ่านสวน ฉนฺทโร หรือ พระครูอาทรพัฒนคุณ วัดนาอุดม อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ท่านเป็นศิษย์เอกพระอาจารย์กัมมัญฐานแพง วัดสิงหาญ จังหวัดอุบลราชธานี ผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หลวงปู่ญาณ่านสวน ท่านมีนามเดิมว่า สวน แสงเขียว เกิดเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2453 ตรงกับวันสุรขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ปีมะแม ที่บ้านนาทม ตำบลคำหว่า อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี บิดาชื่อ คุณ เป็นชาวบ้านสำโรง และมารดาชื่อน้อย เป็นชาวบ้านนาทวย ประกอบอาชีพทำนา มีพี่น้องท้องเดียวกันรวม 8 คน มีคนเล่ากันว่า ชีวิตตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่นเป็นผู้มีจิตใจสุขุมเยือกเย็น มีใจโอบอ้อมอารีย์ ต่อเพื่อนฝูงและมีจิตใจเลื่อมใสศาสนาพุทธมากกว่าคนรุ่นราวคราวเดียวกัน เมื่ออายุครบ 20 ปี ได้ขอบิดามารดาเข้าอุปสมบทที่วัดนาอุดม (บ้านนาทม) อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2473 โดยมีเจ้าอธิการพรหมมา วัดบ้านเว ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร เป็นพระอุปัชฌาย์ พระดี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระบัว เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า ฉนฺทโร เมื่ออุปสมบทแล้ว ได้เรียนสวดมนต์และปาฏิโมกข์ อยู่ในสำนักของเจ้าอธิการสวน เจ้าอาวาสวัดนาอุดม และศึกษาต่อที่วัดบ้านนาหว้า อำเภอตาลสุม วัดบ้านสำโรงใหญ่ ตำบลสำโรง ตามลำดับ ท่านได้สมณศักดิ์สัญญาบัตร พดยศเป็นพระครูอาทรพัฒนคุณ และปี พ.ศ. 2525 เลื่อนสมณศักดิ์จากเจ้าคณะตำบลชั้นตรี เป็นชั้นโท ในราชทินนามเดิม ในด้านพระเวทวิทยาคมนี้ท่านได้ร่ำเรียนมาจากท่านสำเร็จคุณ และญาณ่านกรรมฐานแพง อดีตเจ้าจารย์จอมขมังเวทย์แห่งลุ่มน้ำโขง โดยท่านได้มองกาลไกลว่า พระเวทวิทยาคมที่ท่านจะศึกษานี้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำนุบำรุงพุทธศาสนา และจะได้ช่วยสงเคราะห์ญาติโยมและผู้เดือดร้อนในอนาคต ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ท่านขยันหมั่นเพียรศึกษาทางด้านเจริญสมาธิควบคู่กับการเรียนวิชาอาคมต่างๆ ส่งผลให้ท่านมีความจำอย่างแม่นยำเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว มีการทดสอบจากผู้เป็นอาจารย์จนเป็นที่พอใจ โดยเฉพาะท่านญาณ่านกรรมฐานแพงได้มีเมตตาถ่ายทอดสุดยอดวิชาและเคล็ดลับต่างๆ จนหมดสิ้น ญาณ่านสวนท่านเป็นพระเถระผู้เปี่ยมเมตตาบารมี บุคลิกของท่านน่าเลื่อมใสศรัทธา ใบหน้าอ้อมเอิบยิ้มแย้ม ใครมีทุกข์มาหาท่านไม่เคยปฏิเสธ ไม่เลือกชนชั้นวรรณะ อีกทั้งยึดมั่นเคารพในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มีศีลจารวัตรงดงาม ชอบทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ให้ความสำคัญธรรมแก่ภิกษุสามเณร เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ภิกษุสามเณรถือปฏิบัติตาม ทำให้มีลูกศิษย์จำนวนมาก ปรากฏผลงานสร้างสรรค์ในหลายสถานที่ สำหรับพุทธคุณมีทั้งเมตตา

ค้าขาย และแคล้วคลาดปลอดภัย บรรดาลูกศิษย์ประสบกันมาอย่างน่าอัศจรรย์ ในวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2549 วงการสงฆ์เมืองอุบลราชธานีได้สูญเสียพระเถระผู้ประพฤติปฏิบัติอีกรูปหนึ่งคือ หลวงปู่ญาณ่านสวน จันทโร หรือ พระครูอาทรพัฒนคุณ ท่านมรณภาพด้วยโรคชรา เมื่อเวลาประมาณ 6 เช้า สิริอายุได้ 95 ปี หลวงปู่เกลี้ยง วัดโนนแกด ท่านกล่าวว่า “ตอนนี้ท่านได้เป็นพระอรหันต์แล้วนะ” แม้แต่เส้นเกศาหรือขนหางมาก เมื่อตอนท่านยังไม่ละสังขารก็กลายเป็นพระธาตุ

มนุษย์เราเกิดมาแล้วแต่อยู่ใต้กฎเกณฑ์ของกรรมทั้งสิ้น ทั้งกรรมดี กรรมชั่วแล้วแต่บุญวาสนาจะพาไป และก่อนที่จะแต่ละคนจะมารู้จักมักคุ้นหรือสนิทสนมกันมันก็ต้องมีเหตุเสียก่อน อะไรหรือ? คือเหตุที่ว่า กิเลสหรือกรรมนั้นแหละที่เป็นตัวนำพา ปฐมเหตุที่ญาณ่านเกษม (พระครูเกษมธรรมานุวัตร) จะได้มาเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่ญาณ่านสวน จันทโร (พระครูอาทรพัฒนคุณ) ก็เป็นบุญเช่นกัน

หลวงปู่ญาณ่านสวนกับญาณ่านเกษม

ขอย้อนอดีตไปที่วัดชัยมงคล ตำบลกุสุกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 24 พฤษภาคม 2537 วันนั้นที่วัดชัยมงคลได้มีงานพุทธาภิเษก โดยทางวัดได้นิมนต์พระเถระชั้นผู้ใหญ่และพระเกจิอาจารย์ในจังหวัดอุบลราชธานีมาร่วมในพิธี คงเป็นเพราะบุญเพสันนิวาสที่จะทำให้ลูกศิษย์และอาจารย์ได้มารู้จักกัน ในวันนั้นทางวัดชัยมงคลได้นิมนต์พระมหาหลายรูป ซึ่งในจำนวนดังกล่าวก็มีหลวงปู่ญาณ่านสวนและญาณ่านเกษมรวมอยู่ด้วย ทั้งสองรูปได้รับนิมนต์มาเพื่อนั่งปรกและอธิษฐานจิตปลุกเสกวัตถุมงคล โดยแบ่งเป็นสองวาระ ซึ่งในวาระแรกจะให้หลวงปู่ญาณ่านสวนขึ้นนั่งปรกอธิษฐานจิตปลุกเสกพร้อมพระเถระชั้นผู้ใหญ่อีกหลายรูป ส่วนญาณ่านเกษมจะเป็นหัวหน้าพระสงฆ์ขึ้นสวดพุทธาภิเษกด้วยชัยมงคลคาถาและอื่นๆ เป็นวาระที่สอง ก่อนพิธีการจะเริ่มขึ้นญาณ่านเกษมมองเห็นพระภิกษุชรารูปหนึ่ง (หลวงปู่ญาณ่านสวน) มีท่าทีที่สงบและ

สำรวจแล้วยังมีแววดาที่น่าเลื่อมใส จึงเข้าไปกราบและถามเป็นภาษาพื้นบ้านว่า “หลวงปู่ มาแต่ใส? (หลวงปู่มาจากที่ไหน?) หลวงปู่ญาณ่านสวนอิมให้ แล้วตอบว่า “มาแต่วัดนาอุดม อำเภอดาลชุม (มาจากวัดนาอุดม อำเภอดาลชุม) ญาณ่านเกษมจึงถามแบบกระเซ้าเย้าแหย่ อีกว่า “คือหากินไไแท้? (ทำไมหากินไไกลจัง)” หลวงปู่ญาณ่านสวนก็ตอบแบบยี้มๆ ว่า “โยมเพิ่นนิมนต์มานั่ง” (โยมเขานิมนต์มานั่งปรก) แล้วท่านก็ถามญาณ่านเกษมกลับไปว่า “แล้วท่านหละมาแต่ใส?” (แล้วท่านหละมาจากที่ไหน) ญาณ่านเกษมตอบว่า “มาแต่วัดเกษมสำราญ อำเภอดะการฯ กับ หลวงปู่ฐักบ? (มาจากวัดเกษมสำราญ อำเภอดะการฯ ครับ หลวงปู่ฐักไหม?) หลวงปู่ญาณ่านสวนก็ตอบแบบยี้มๆ เหมือนเดิมว่า “ปู่ฐักดอกเคื้อ”

หลังจากนั้นหลวงปู่ญาณ่านสวนจึงขอตัวไปนั่งประจำที่เพื่อเตรียมอธิษฐานจิต ปลุกเสกวัตถุมงคล ท่านนั่งปรกอยู่นานจนเสร็จพิธี แล้วจึงเดินกลับมาทางเก่า เมื่อเดินมาถึง ตัวของญาณ่านเกษม หลวงปู่ญาณ่านสวนก็พูดขึ้นว่า “พอกับก่อนเคื้อลูก” (พอกับก่อนนะลูก) แล้วท่านก็เดินจากไป คำว่า “พอกับก่อนนะลูก” ทำให้ญาณ่านเกษมขนลุกชูไปทั้งตัว ทั้งปลาบปลื้ม และยินดีเป็นอย่างมาก ที่ได้รับความเมตตาจากหลวงปู่ญาณ่านสวนทุกๆ ที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน นับจากวันนั้นเป็นต้นมาญาณ่านเกษมก็มีความรู้สึกเคารพนับถือ และคิดถึงหลวงปู่ญาณ่านสวนเป็นอย่างมาก ยิ่งนานวันยิ่งทวีคูณความคิดถึง ท่านคิดถึง หลวงปู่ญาณ่านสวนเหมือนกับลูกคิดถึงพ่อ ไม่รู้ว่าเป็นเพราะสาเหตุอะไรจึงมีความรู้สึก เช่นนั้น ท่านตั้งใจเอาไว้ว่าจะต้องไปกราบนมัสการหลวงปู่ญาณ่านสวนให้จงได้สักวันหนึ่ง จนเวลาผ่านไปร่วมๆ สองเดือน ท่านจึงตัดสินใจเดินทางไปกราบหลวงปู่ญาณ่านสวน แต่ก็มีปัญหาตรงที่ไม่รู้ว่าวัดนาอุดมนั้นตั้งอยู่ส่วนไหนของอำเภอดาลชุม ท่านจึงสอบถามจากญาติโยมที่เขารู้จักและให้เขาเขียนแผนที่เส้นทางให้ แล้วหารถสกายเล็ป (รถสามล้อเครื่อง) ไปกราบหลวงปู่ญาณ่านสวนที่อำเภอดาลชุม คงเป็นวาสนาตั้งแต่ชาติปางที่ท่านทั้งสอง เคยทำร่วมกันอย่างแน่นแฟ้น จึงทำให้มีวันนี้เกิดขึ้น ก่อนออกเดินทางญาณ่านเกษมได้ซื้อ นาฬิกาแขวนผนังมาหนึ่งเรือน เพื่อนำไปถวายหลวงปู่ญาณ่านสวน ท่านบอกว่าที่ซื้อนาฬิกา ไปถวายก็เพราะอยากให้ครูบาอาจารย์รู้ว่า เราตรงต่อเวลา (ญาณ่านเกษมท่านเป็นคน ที่ตรงต่อเวลามาก ท่านบอกว่าให้เราไปรอ ดีกว่าให้เขา รอ) ระยะทางจากวัดเกษมสำราญ ไปที่วัดนาอุดมนั้นไกลมาก ถนนหนทางก็ไม่ดีเหมือนเช่นทุกวันนี้ การหารถสามล้อเครื่อง เป็นพาหนะในการเดินทางจึงเป็นเรื่องที่ลำบากพอสมควร แต่ญาณ่านเกษมก็ไม่ย่อท้อ บางที หลงทางก็ต้องจอดถามชาวบ้าน และในที่สุดก็เดินทางมาถึงบ้านหนองกงใหญ่ รถสกายเล็ป

สับปะรังค์ก็ดับ เครื่องสาร์ททอย่างไรรู้ก็ไม่คิด ลองซ่อมอยู่นานเป็นหลายชั่วโมงก็ไม่คิด จนคนขับท้อแท้และยอมแพ้ในที่สุด ในช่วงเวลาอันสับสน ทั้งสองทาง บวกกับรถเสีย ขณะนั้นก็ยังมีรถยนต์คันหนึ่งวิ่งผ่านมาและจอดดู โดยที่ยังไม่ดับเครื่อง กระจกด้านผู้โดยสาร ถูกกลดลงแล้วคนในรถก็ถามมาว่า “จะไปไหนกัน” ซึ่งคนถามก็ไม่ใช่ใครที่ไหน แต่เป็น หลวงปู่ญาณสวณนั่นเอง ท่านกลับมาจากกิจนิมนต์ เห็นว่ามีรถสามล้อเครื่องจอดเสีย อยู่กลางทางและมีพระสงฆ์ (ญาณานเกษม) ยืนอยู่ข้างๆ ท่านจึงให้คนขับรถจอดถามดูว่า รถเป็นอะไร และจะไปที่ไหน ญาณานเกษมเห็นว่าเป็นรถหลวงปู่ญาณสวณก็ดีใจและ ตอบกลับไ้ว่า “ผมจะไปกราบหลวงปู่ท่านแหละครับ” หลวงปู่ญาณสวณยิ้มให้แล้ว บอกว่า “งั้นก็ตามมาซิ” หลังจากนั้นท่านก็ให้คนขับรถมุ่งหน้าไปที่วัดนาอุดมโดยไม่รอ รถสามล้อเครื่องของญาณานเกษมที่จอดเสียอยู่ ญาณานเกษมและคนขับสามล้อเครื่องได้แต่งๆ เพราะไม่รู้ว่าจะไปอย่างไร เนื่องจากรถเสียอยู่ แต่เมื่อหลวงปู่ญาณสวณบอกให้ตามไป เลยให้คนขับลองสาร์ทเครื่องดูอีกครั้ง คราวนี้แปลกมาก พอสาร์ทเครื่องปั๊บก็ติดปั๊บ จากนั้นคนขับก็พาไปจนถึงวัดนาอุดม เหตุการณ์คราวนั้นญาณานเกษมบอกว่า มหัศจรรย์มาก ไม่เชื่อก็ต้องเชื่อ บารมีของหลวงปู่ญาณสวณนั้นสุดจะศรัทธาจริงๆ สามารถเอาชนะอุปสรรค ทั้งปวงให้ล่มสลายสิ้นไปได้ หลวงปู่ญาณสวณนั้นมีวาจาสิทธิ์จริงๆ ถือว่าเป็นความประทับใจ ครั้งที่สองที่ญาณานเกษมมีต่อหลวงปู่ญาณสวณ

ความประทับใจครั้งที่สามที่ญาณานเกษมมีต่อหลวงปู่ญาณสวณคือ การใช้โทรจิต มีอยู่หลายครั้งที่ญาณานเกษมตั้งใจไปกราบหลวงปู่ญาณสวณแล้วไม่ได้เจอ เนื่องจาก ท่านติดกิจนิมนต์ เมื่อมีโอกาสจึงกราบเรียนท่าน หลวงปู่ญาณสวณก็บอกมาว่า ถ้าจะมาหา ก็ให้นึกเอาว่าท่านอยู่ ก็จะเจอ ถ้านึกว่าไม่อยู่ ก็จะไมเจอ ญาณานเกษมเคยลองหลายครั้ง ก่อนที่จะไปก็นึกในใจว่าหลวงปู่อยู่วัด พอไปถึงท่านก็อยู่จริงๆ เคยมีญาติโยมที่เป็นลูกศิษย์ ของญาณานเกษมไปกราบหลวงปู่ญาณสวณแล้วไม่เจอ จึงมาเล่าให้ญาณานเกษมฟัง และ บอกว่าจะไปใหม่ในวันรุ่งขึ้น แต่ก็กลัวว่าจะไม่พบหลวงปู่ญาณสวณอีก จึงขอให้ญาณานเกษม ติดต่อทางวัดนาอุดมให้ ญาณานเกษมก็พูดขึ้นมาค้างๆ ว่า วันพรุ่งนี้หลวงปู่ญาณสวณอยู่ วัดทั้งวัน ไปแล้วเจอท่านแน่นอน ในรุ่งขึ้นญาติโยมกลุ่มดังกล่าวก็เดินทางไปกราบหลวง ปู่ญาณสวณที่วัดนาอุดม ผลปรากฏว่า หลวงปู่ญาณสวณก็อยู่ที่วัดจริงๆ ทั้งๆ ที่วันนั้น ท่านมีธุระแต่ก็ไม่ไป จึงเชื่อได้ว่า ท่านทั้งสองมีญาณที่สูงส่ง สามารถโทรจิตถึงกันได้

(บางส่วนจากบทสัมภาษณ์ในวารสาร พระใหม่ : 2552)

บรรณานุกรม

- เกษศิริรินทร์ ชูรา. 2547. การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติและผลงาน ของ
พระครูเกษมธรรมานุวัตร. อุบลราชธานี : เอกสารอัดสำเนา.
- เต็ม วิทยาชัยพจนกิจ. 2515. ประวัติศาสตร์ อีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ปรีชา พิณทอง. 2530. สำนักหนังสือฉบับโบราณ. อุบลราชธานี : ศิริธรรม ออฟเซ็ท.
- ระลึก ธานี. 2524. อุบลราชธานี. เอกสารอัดสำเนา.
- วัดเกษมสำราญ. 25540. อนุสรณ์ในงานพระราชเพลิงศพพระครูนันท์ปัญญาจารย์
วันที่ 16 มีนาคม 2540. อุบลราชธานี : ม.ป.พ.
- วัดเกษมสำราญ. 2552. ประวัติสิมหรือโบสถ์บ้านเกษม ก่อสร้างปี พ.ศ. 3484. เอกสาร
อัดสำเนา.
- กรมศิลปากร. 2543. โครงการนำร่องอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ.
กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ.
- สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี. 2544. นามานุกรมภูมิศาสตร์ จังหวัดอุบลราชธานี. พิมพ์
ครั้งที่ 2. อุบลราชธานี : ขงสวัสดิ์ออฟเซ็ท.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกษม. 2544. แผนที่อบต. เกษม.

บรรณานุกรมสัมภาษณ์

พระครูเกษมธรรมานุวัตร, เจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ. ประวัติและตำนานเมืองเกษมสีมา.

สัมภาษณ์วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2553.

พระสุวรรณ ปิยวรรณโณ, พระเลขาฯ วัดเกษมสำราญ. ประวัติและผลงานเจ้าอาวาสวัดเกษม

สำราญ. สัมภาษณ์วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2553.

เกษศิริรินทร์ ชูรา, ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านเกษม. ประวัติและผลงาน

เจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ. สัมภาษณ์วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2553.

สุระเพ็ญ ทองเลิศ, ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านเกษม. ประวัติและ

ผลงานเจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ. สัมภาษณ์วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2553.

สิม แสงทอง, ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเกษม. ประวัติและตำนานเมืองเกษมสีมา.

สัมภาษณ์วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2553.

ภาคผนวก

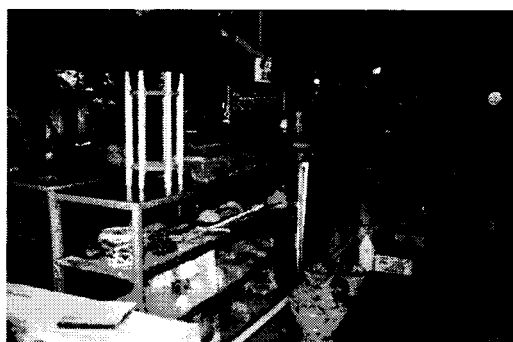
ภาคผนวก ก
กว่าจะเห็นเป็นพิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา

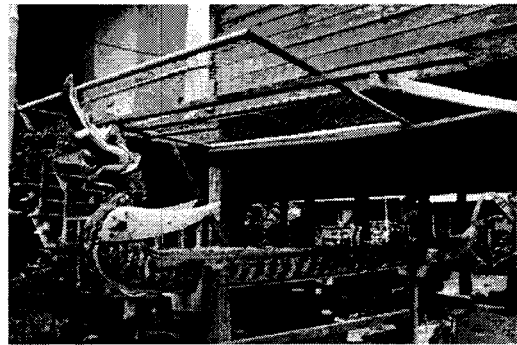
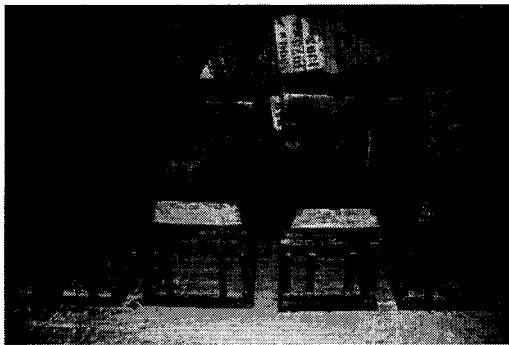
มรดกทางวัฒนธรรมในวัดเกษมสำราญ

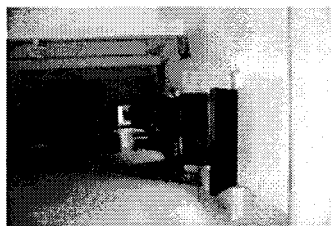
ตัวอย่างวัตถุสิ่งของต่างๆ ในวัดเกษมสำราญ

การจัดเก็บก่อนเห็นเป็นพิพิธภัณฑ์

หีบพระธรรมโบราณ และโองสศ เศียรพญานาคอันสวยงามของวัดเกษมสำราญ

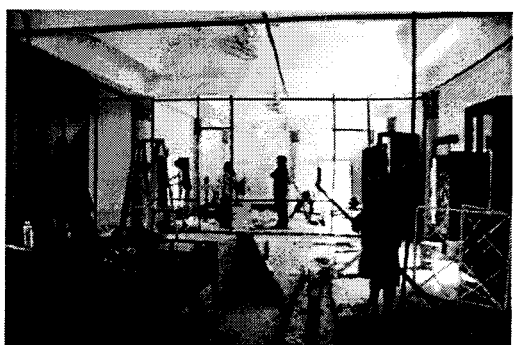
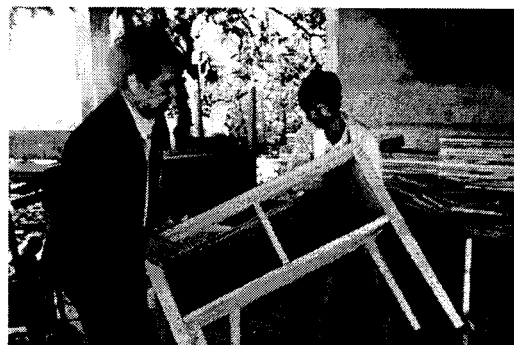
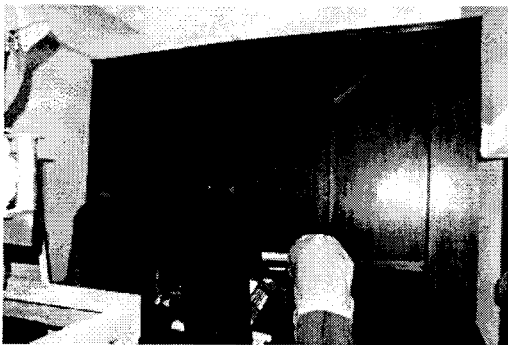
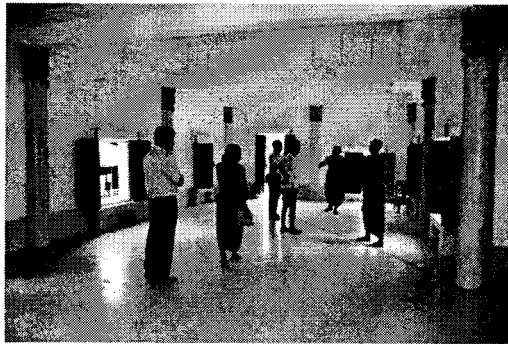

ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ เมืองเกษมสีมา

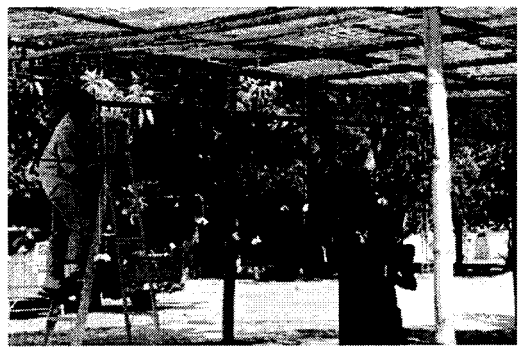
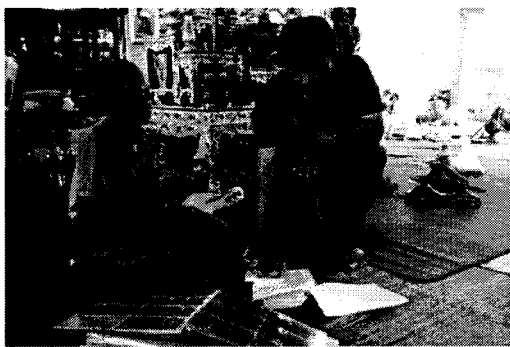
การจัดประชุมระดมความคิด การสำรวจข้อมูล และการลงทะเบียนวัตถุ สิ่งของ
ความร่วมมือกับคณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

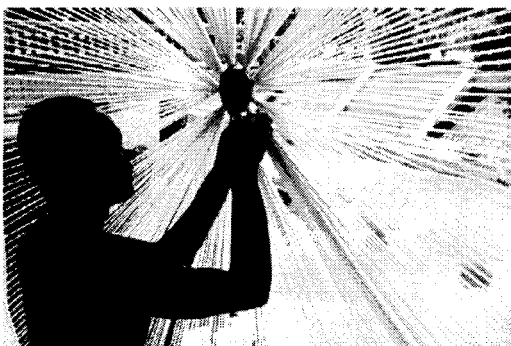
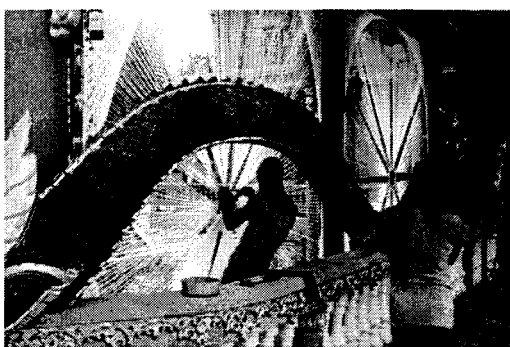
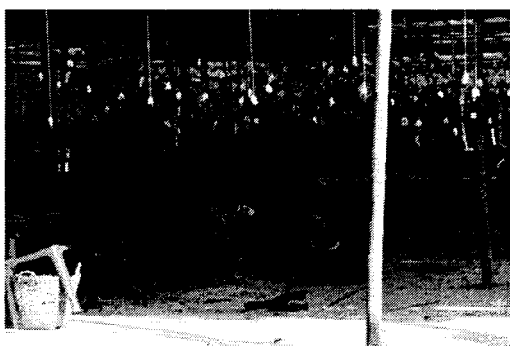

การออกแบบและตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์

การเตรียมจัดงานพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา ในวันที่ 9-11 มกราคม 2553

ภาคผนวก ข

ความรู้เกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม

การสงวนรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม

การสงวนรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมมีวิธีการอนุรักษ์ที่น่าสนใจ ดังนี้

1. การป้องกันทางกฎหมาย (Protection) ป้องกันการถูกรบกวน ป้องกันขโมย การถูกทำลาย รวมทั้งการป้องกันจากถูกทำลายโดยสภาพแวดล้อม
 2. การบำรุงรักษา (Preservation) หมายถึง การรักษาให้อยู่ในสภาพเดิม ซึ่งใช้มาตรการดูแลตรวจตราอย่างสม่ำเสมอ บำรุงรักษาเป็นประจำ
 3. การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การดำเนินการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อป้องกันการถูกทำลายโดยธรรมชาติ เช่น การผูกพันเสื่อมสลาย
 4. การเสริมความมั่นคงทางวิศวกรรม (Consolidation) จะดำเนินการเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น เพื่อมิให้เกิดการทำลายเทคนิควิธีการดั้งเดิม
 5. การบูรณปฏิสังขรณ์ (Restoration) หมายถึง การทำให้กลับมาดีดังเดิม ให้กลับมา มีคุณค่าที่ชัดเจน ช่วยให้เห็นลักษณะรูปร่างหรือรูปแบบดั้งเดิมคืนันโดยใช้วัสดุที่คงเหลืออยู่ และสร้างรูปร่างที่สูญหายไปขึ้นมาใหม่
 6. การสร้างรูปแบบใหม่ขึ้นมา (Reconstruction) หมายถึง การสร้างขึ้นมาใหม่ อีกครั้งวัสดุใหม่หรือเก่า ด้วยเหตุผลความจำเป็น เนื่องจากของเดิมถูกทำลาย จะด้วยภัย ธรรมชาติ แผ่นดินไหว ไฟไหม้ หรือสงคราม นอกจากนี้ อาจมีความจำเป็นของการ ย้ายอาคาร โบราณสถานไปยังสถานที่ใหม่จากปัญหาน้ำท่วม และมลพิษต่างๆ
 7. วิธีการซ่อมแบบ Anastylis หมายถึง การจัดชิ้นส่วนของวัสดุก่อสร้าง ของเดิมให้กลับเข้าที่เดิม ซึ่งวัสดุเหล่านี้ได้รับการวิเคราะห์และวินิจฉัยอย่างถูกต้องแล้ว การจะใช้วัสดุใหม่เข้าเสริมจะใช้กรณีที่มีความจำเป็นเพื่อให้โครงสร้างอยู่ได้เท่านั้น
- วิธีการบำรุงรักษา (Preservation) หมายถึง การรักษาให้คงสภาพเดิม ซึ่งหมายถึงการใช้ มาตรการดูแล และตรวจตราสม่ำเสมอ บำรุงรักษาเป็นประจำ แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการ บำรุงรักษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ มีดังนี้

1. การป้องกันการบุกรุกทำลายจากน้ำมือมนุษย์ การขุดรื้อทำลาย การลักลอบ หรือ บางครั้งอาจจะเป็นการถูกทำลายโดยมิได้ตั้งใจ
2. การป้องกันภัยจากธรรมชาติ การทำความสะอาดไม่ให้มีหญ้า วัชพืช ตะไคร้ ราช เป็นต้น การป้องกันการทำลายจากน้ำ น้ำฝน น้ำท่วม ฯลฯ

3. การป้องกันมิให้เสื่อมสภาพ เช่น การชำรุด พังทลาย และสูญหาย ซึ่งหมายถึง การเก็บรักษา โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ในที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้ดี ไม่อับชื้น ใบเสมานำไปจากหินทรายไม่นำไปปักไว้ในที่ที่ดินมีสภาพเค็ม มีเกลือ ทำให้หินผุกร่อน

4. การดำเนินการทางวิทยาศาสตร์ การใช้เคมีป้องกันความชื้นจากน้ำ การกำจัดแมลง และวัชพืช การป้องกันและการกำจัดสนิม โลหะ การประสานเนื้อวัสดุ เช่น ปูนปั้นโบราณ การรักษาผนังกำแพงที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง

5. การใช้สอยผิดประเภท ทำให้เกิดความเสียหาย การเอาของหนักไปเก็บไว้ในห้อง หรือตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม การเอาตู้พระธรรมมาเป็นตู้กับข้าว เกิดความชื้น ทำให้เสียหาย

แนวทางการปฏิบัติงานอนุรักษ์โบราณสถาน

1. การค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเบื้องต้น
2. การสำรวจ ตรวจสอบสภาพทางกายภาพ
3. งานโบราณคดีเพื่อการอนุรักษ์
4. การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ และปัญหา
5. การออกแบบ และการประมาณการ
6. การอนุรักษ์ และการควบคุมงาน
7. การจัดทำรายงานการอนุรักษ์
8. การดูแล รักษา
9. การตรวจสอบ และประเมินผล

โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์

จากการศึกษาการดำเนินการของกรมศิลปากรตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พบว่า ควรยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติซึ่งกำหนดไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การประกาศขึ้นทะเบียน เป็นกระบวนการทางกฎหมายที่จะสำรวจกำหนดขอบเขต ประเมินค่า และจัดลำดับความสำคัญ การประกาศขึ้นบัญชีโบราณสถาน เพื่อให้การคุ้มครอง

2. การคุ้มครอง ตรวจสอบ เป็นกระบวนการควบคุมโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน ห้ามแก้ไข ดัดแปลง หรือทำให้เกิดความเสียหาย

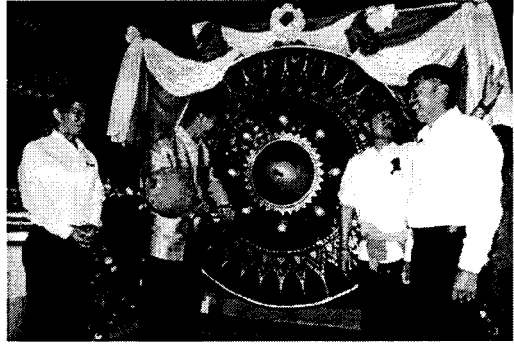

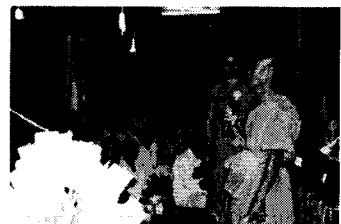
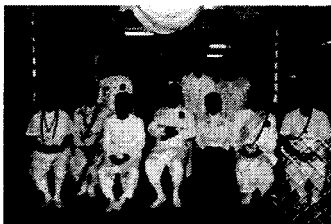
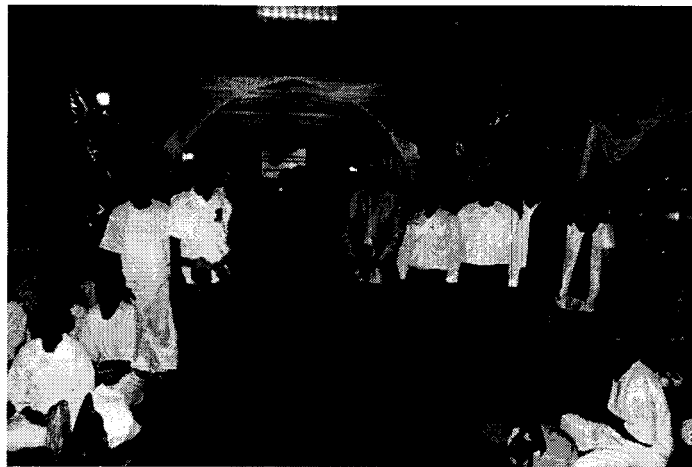
3. การบูรณะซ่อมแซม เป็นกระบวนการทางเทคนิคที่จะรักษาคคุณค่าและความ
เป็นของแท้ดั้งเดิม (ประกอบด้วยปัจจัย 4 ประการคือ วัสดุ ช่างฝีมือ รูปแบบ และ
สภาพแวดล้อม)

4. การซ่อมบำรุงให้คงสภาพของโบราณสถาน และสิ่งแวดล้อม ปกป้องภัยจากการกระทำ
ของคนและธรรมชาติ

5. การบริการ เพื่อเป็นแหล่งให้ความรู้ และแหล่งท่องเที่ยว

พิธีเปิดงานพุทธาภิเษกสมโภชพระประธาน เปิดพิพิธภัณฑ์เมืองเกษมสีมา และฉลองสมณศักดิ์พัดยศ

วันที่ 9 มกราคม 2553 เวลา 19.00 น.

นายชวน ศิรินันท์พร (ผู้ว่าราชการจังหวัด) ประธานในพิธี

พระครูสิทธิธรรมากร (เจ้าคณะอำเภอตระการพืชผล) พระครูเกษมธรรมมานุวัตร (เจ้าคณะตำบลเกษม เขต 1)

นายณรงค์ เชาวน์ลิขิตกุล (นายอำเภอตระการพืชผล) นายชูวิทย์ พิทักษ์พรพลลภ (ส.ส. จ.อุบลฯ)

และ ดร.ศักดิ์ชาย-ดร.ประทีปใจ สึกษา (คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)